

บทที่ 2

วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ความหมายบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท และทฤษฎีบทบาท
- 1.2 ความสำคัญของบทบาท
- 1.3 ประเภทของบทบาท
- 1.4 ความหมายคุณธรรม จริยธรรม
- 1.5 หลักการและองค์ประกอบของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

2. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

- 2.1 การกำหนดนโยบาย
- 2.2 การประพฤติเป็นแบบอย่าง
- 2.3 การอบรมสั่งสอน
- 2.4 การจัดกิจกรรมนักเรียน
- 2.5 การจัดอาคารสถานที่
- 2.6 การสัมพันธ์ชุมชน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ความหมายบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท และทฤษฎีบทบาท

บทบาท หมายถึง การทำท่าตามบท การร่าตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 602)

กอปรเชษฐ ตยัคคานนท์ (2543: 18) ได้ให้ความหมายของบทบาท หมายถึง การปฏิบัติให้ เป็นไปตามกฎระเบียบในหน้าที่

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2544: 146) ได้ให้ความหมายของบทบาท หมายถึง การปฏิบัติ การกิจ ในองค์กร และการดูแลการดำเนินงานในอำนาจหน้าที่

อนงค์ เพชรรักษา (2544: 98) ได้ให้ความหมายบทบาท หมายถึง พฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่ที่เราได้รับและพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นย่อมมีความผูกพันกับความคิด ความเชื่อของผู้ดำรงตำแหน่งเอง และความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตำแหน่ง

สุวิทย์ แบ่งทิส (2545:17) เสนอแนวความคิดว่า บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546:602) ได้ให้ความหมายคำว่า บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

ตะวัน สาตแสง (2548: 139-142) กล่าวถึงบทบาท (Roles) และแบ่งพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาทคือ เป็นอาการแสดงปรากฏออกมา เพื่อทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งที่เป็นส่วนผสมระหว่างพฤติกรรมและงาน (Behaviors and Activities) ในสถานการณ์ต่างๆเพื่อการดำรงอยู่ของคนและสังคม ดังนั้น คนๆหนึ่งจะมีบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาท เช่น บทบาทเป็นบิดา เป็นลูก เป็นปู่ เป็นพนักงานขับรถให้ภรรยาและลูกๆและได้แบ่งพฤติกรรม 4 แบบ ดังนี้

1. เกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา ลูก คนครัว ลุง ปู่ คนใช้ เป็นต้น
2. เกี่ยวกับงานกำหนดในลักษณะงาน ตำแหน่งงาน เช่น พนักงาน ผู้จัดการ หัวหน้าฝ่ายต่างๆ
3. เกี่ยวกับสังคม เกี่ยวกับการประสานงานบุคคลภายนอก เพื่อนบ้าน กีฬา คนขับรถรับจ้าง คนใช้ ลูกค้า

4. เกี่ยวกับชุมชน บทบาทเกี่ยวกับชนชาติ เผ่าพันธุ์ เช่น คนเหนือ คนใต้ อเมริกัน
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541: 153) ได้จัดทำหนังสือชุดอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ซึ่งได้กล่าวเรื่องบทบาท (Role) เป็นพฤติกรรมในบทบาทที่คาดหวังของครูที่มีต่อผู้บริหาร ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ความคาดหวังในบทบาทของตัวเอง
2. ความคาดหวังของครู
3. ผู้บริหารรับรู้ความคาดหวังของครู

จันทราณี สงวนนาม (2545: 105) ได้กล่าวถึงลักษณะบทบาท ดังนี้ คือ

1. บทบาท มีความหมายถึงตำแหน่งและสถานภาพในสถาบัน บทบาทในสถานศึกษามีความหมายรวมถึงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีบทบาทแตกต่างกัน
2. บทบาท มีความหมายถึงความคาดหวังของ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง ความคาดหวังเป็นเฉพาะที่จะแสดงพฤติกรรม ตามตำแหน่ง เช่น ครู มีหน้าที่ในการทำกำหนดแผนการเรียนรู้อให้แก่ผู้เรียนและการจัดให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ บทบาทเปรียบ เสมือนพิมพ์เขียวของสถาบันที่มีไว้เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติเป็นสิ่งที่สถาบันจัดไว้สำหรับหน่วยงานต่างๆ

3. บทบาท เป็นสิ่งที่ผันแปรได้ไม่แน่นอน มีทั้งเป็นคำสั่งตายตัวและปรับเปลี่ยนได้ บทบาทหลายบทบาทมิได้มีการเขียนกำหนดอย่างเหมาะสมเจาะหรือพอดี บทบาทตามความคาดหวังจะเชื่อมโยงกับตำแหน่งที่กำหนดไว้ในสถาบัน คนในสถาบันหรือนอกสถาบันต่างก็คาดหวังว่า คนอยู่ในสถาบันใดก็ควรแสดงบทบาทให้เป็นตามความคาดหวังของสถาบันนั้น

4. บทบาท มีที่มาตามที่กำหนดไว้ในระบบของสถาบัน ผู้ได้รับบทบาทใดก็จะได้รับการคาดหวังจะทำให้บทบาทนั้นๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) นักวิชาการได้ศึกษา ค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับบทบาททำเป็นทฤษฎีที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ทฤษฎีกระบวนการสังคม เกทเซลส์และกูบา (Getzels and Guba, 1968 : 56) ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทว่า พฤติกรรมของบุคคลในสังคมคือหน้าที่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบทบาท (Role) กับบุคลิกภาพ (Personality) รูปแบบของสังคมจะประกอบด้วย 2 ส่วนได้แก่ มิติด้านสถาบัน (Nomothetic Demension) เน้นบทบาทและความมุ่งหวัง และมิติด้านบุคคล (Idiographic Demension) เน้นบุคลิกภาพและความต้องการในหน้าที่ (จันทร์ธานี สงวนนาม. 2545 : 105)

สรุปมิติสถาบันเป็นมิติทางสังคมวิทยา ซึ่งจะต้องมีสถาบันเป็นหน่วยงานหลัก แต่ละสถาบันก็มีบทบาทที่จะต้องทำเพื่อสังคม บทบาทเหล่านี้ถูกกำหนดโดยความคาดหวังที่มีต่อบทบาทนั้นๆ

สำหรับมิติด้านบุคคล เป็นมิติด้านจิตวิทยาที่ อธิบายถึงลักษณะของบุคคลในระบบสังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านสรีระวิทยาและจิตวิทยา ประกอบด้วย บุคคล (Individual) บุคลิกภาพ (Personality) และความต้องการ (Needs)

1. บุคคล แต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมในสังคมออกมาในรูปแบบของตำแหน่ง บทบาท และความคาดหวังในความเป็นจริง ไม่มีบุคคลใดที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาได้เหมือนกันในสถานการณ์เดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาสองคน ครูสองคน หรือนักเรียนสองคน ถึงแม้จะอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน แต่ก็มีการแสดงออกของพฤติกรรมที่ต่างกัน เพราะ คนละบุคลิกภาพและความต้องการที่แตกต่างกัน

2. บุคลิกภาพ เป็นโครงสร้างของบุคคลในเชิงจิตวิทยา เป็นองค์ประกอบที่เป็นพลวัตภายในตัวบุคคล ประกอบด้วยความต้องการเป็นหลัก ความต้องการจะเป็นตัวควบคุม การตอบสนองของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับค่านิยม

3. ความต้องการ (Needs) เป็นความโน้มเอียงที่จะกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งต่อเป้าหมายและหวังผลสำเร็จในความต้องการนั้น บุคคลต่างก็แสวงหาตำแหน่งหน้าที่และมิตรภาพในองค์การ โดยการแสดงความต้องการ ความต้องการเหล่านี้จะเป็นสาเหตุให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน ถึงแม้

จะอยู่ในสถานการณ์เดียวกันก็ตาม ความต้องการมีผลไม่เพียง แต่เฉพาะเป้าหมายของบุคคลที่จะให้ประสบความสำเร็จเท่านั้น แต่จะมีผลต่อวิธีการที่บุคคลรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

สรุปว่า มิติบุคคล (Individual Element) ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของระบบสังคมเป็นมิติทางจิตวิทยาที่อธิบายถึงลักษณะของพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ บุคลิกภาพและความต้องการของแต่ละบุคคล (Individual Personality Needs) มิตินี้รวมเรียกว่า The Idiographic Dimension

มิติด้านสถาบันประกอบด้วย สถาบัน บทบาท และความคาดหวังส่วนมิติด้านบุคคล บุคลิกภาพ และความต้องการ มิติทั้งสองด้านนี้ต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและผลสุดท้ายก็จะเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ในสังคม

พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้นเปิดที่มีการบริหารจะมีการปะทะอิทธิพลสิ่งแวดล้อมรอบตัวมีสถาบันที่คอยควบคุมพฤติกรรม คนจึงต้องดำเนินไปตามบทบาทหน้าที่ แต่ในทางจิตวิทยา สังคมมนุษย์ต้องการอิสระ และมีความคาดหวังจึงขัดแย้งกัน ความสัมพันธ์ผู้ร่วมงานกับระบบสังคม เกิดข้อขัดข้องใจใน 2 มิติ เป็นการขัดแย้งกัน คือ มิติด้านสถาบันกับมิติด้านบุคคล

การลดความขัดแย้งระหว่างสองมิติดังกล่าวนั้น เกทเชลส์และกูบา (อ้างถึงใน เจริญผล สุวรรณโชติ. 2537 : 40) ได้เสนอแนะการให้มีความสัมพันธ์ทั้งสองมิติเพื่อลดความขัดแย้ง คือ ในมิติด้านสถาบันต้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับด้านบุคคล บทบาทตามหน้าที่ต้องปรับโดยการเป็นกลุ่มที่เข้าใจซึ่งกันและกัน บทบาทของคนในสถาบันต้องมีการสร้างบรรยากาศให้เข้ากับบุคลิกภาพของแต่ละคน หมายถึงต้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สำหรับในด้านความคาดหวังของคนให้สัมพันธ์กับความต้องการภายในของแต่ละคนจะต้องอาศัยความตั้งใจของทั้งสองฝ่ายให้สัมพันธ์กันได้ ซึ่งทางด้านจิตวิทยาจะขัดแย้งกัน แต่สามารถลดความขัดแย้งกันได้ดังที่กล่าวมาแล้ว

2. ทฤษฎีบทบาทของแนเดล (Nadel's Role Theory) แนเดล นักมนุษยวิทยา (อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์. 2539: 14) กล่าวว่าบทบาท คือ ส่วนประกอบที่ส่งผลพฤติกรรม 3 ลักษณะ

2.1 ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท เช่น ครูต้องพูดเก่งและมีอารมณ์ขัน

2.2 ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาท และขาดมิได้ เช่น ครูต้องสอนหนังสือ เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ เป็นตำรวจต้องจับผู้ร้าย

2.3 ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา เป็นต้น

ถ้ากำหนดให้ P คือบทบาท A คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท B คือ ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ C คือ ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย ดังนั้น จึงเขียนเป็นสมการบทบาทได้ว่า สมการบทบาท $P = A + B + C \dots + N$ (ที่มา: พิทยา เพชรรักษ์. 2539: 14)

3. ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) โฮมันน์ (อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์. 2539: 15) กล่าวว่า บุคคล จะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทเป็น

ครู พอตกเย็นต้องแสดงบทบาทดูแลเลี้ยงดูบุตร เพราะเป็นพ่อ แม่ เป็นต้น สรุปได้ว่าบทบาทเป็น พฤติกรรมการปฏิบัติตามภารกิจหรือหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ จะเปลี่ยนไปตาม สภาพที่ตนเองมีภาระหน้าที่ในระยเวลานั้นๆ ซึ่งอาจจะถูกกำหนดด้วยกฎหมาย ระเบียบทางสังคม หรือตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา

สรุป ความหมายของบทบาทจากแนวคิดดังที่กล่าวมา หมายถึง ภาระหน้าที่ และ การปฏิบัติ ภารกิจ ตลอดจนการดูแลการดำเนินงานในองค์กรให้ดำเนินไปตามความคาดหวังในขอบเขตของ ความเป็นจริงในฐานะและตำแหน่ง

1.2 ความสำคัญของบทบาท

นักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของบทบาทไว้ดังนี้

กอปรเชษฐ ตายัคคานนท์ (2543: 14-158) ให้ความสำคัญของบทบาท คือ ทำให้การบริหารงาน การปฏิบัติงานเกิดความอยู่รอดและก้าวหน้า

อนงค์ เพชรรักษ์ (2544: บทคัดย่อ) ได้ให้ความสำคัญของบทบาท คือ ช่วยให้การปฏิบัติงาน ดำเนินไปตามความคาดหวังของการพัฒนาเพื่อความสำเร็จ

นายแพทย์ประเวศ ะสี (อ้างถึงในสายรุ้ง ประชาอุท 2544: 120) ให้ความสำคัญของบทบาท คือ ก่อให้เกิดพลังความคิดในการกระทำในทางสร้างสรรค์

รุ่ง แก้วแดง (2545: 49) ได้ให้ความสำคัญของบทบาท คือ ช่วยในการควบคุมภารกิจในการ ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วราคม ทีสุกะ (2538:175) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของบทบาทว่าสังคมที่มีความ สงบร่มเย็น สมาชิกอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยต้องมีสถานภาพที่สัมพันธ์กันและต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ หรือบทบาทต่อกรอย่างมีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคม

สรุป ความสำคัญในเรื่องของบทบาท คือ ช่วยให้เกิดพลังเกื้อหนุนในการกิจการคิด การปฏิบัติ ให้ดำเนินไปตามความคาดหวังที่มุ่งหวังอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความก้าวหน้า และ ความอยู่รอดได้

1.3 ประเภทของบทบาท

ผู้บริหาร หมายถึงบุคคลที่รับผิดชอบในการปฏิบัติ งานขององค์กรให้เป็นอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (วิโรจน์ สารรัตนะ. 2546: 2)

สถานศึกษา หมายถึงสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอก ระบบ และตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบัน มหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษาที่ เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วย

การศึกษาแห่งชาติ และตามประกาศกฎกระทรวง ผู้บริหารสถานศึกษา หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง ทั้งของรัฐและเอกชน(สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2543: 4)

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้หลายท่าน รวมถึงการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ประเมินคุณภาพภายนอก ดังรายละเอียดที่นำเสนอ ดังต่อไปนี้

เฮนรี มินซ์เบิร์ก (อ้างถึงในธิตทิภ พยวรัช. 2547: 18) ได้แบ่งบทบาทการบริหารออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
2. บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร
3. บทบาทการตัดสินใจ

ธีรพนธ์ คงนาวัง (2544: 15) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารงานและภารกิจดังนี้ คือ

1. งานบริหารการศึกษา
2. ธุรกิจ
3. งานบุคลากร
4. กิจกรรมนักเรียน
5. บริหารงานโรงเรียนสัมพันธ์กับชุมชน
6. อื่นๆ

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารที่กำ หนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ (2544: 34) ดังนี้ คือ “โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอน ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษา คือ ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีระบบการกำ กับ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เห็นความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนการวางแผน และดำเนินงานการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ”

ตะวัน สาดแสง (2548: 116) กล่าวว่า ผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยดี และให้ผู้ตามพอใจ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารและผู้นำมีความแตกต่าง กันเพราะ ผู้นำไม่ได้เป็นผู้บริหารก็ได้ ฉะนั้น ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำดังนี้

1. ผู้ที่วางเงื่อนไข และจัดการคนในกลุ่ม ฝ่ายงาน ส่วนงาน ให้ปฏิบัติตาม
2. ผู้ที่สร้างวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ที่มีประสิทธิภาพ

3. ผู้ที่ชอบแก้ไขปัญหา อาสาแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางพฤตินัยและนิตินัยการปฏิบัติงาน

4. ผู้ที่กำหนดทิศทางขององค์กร กำหนดวัตถุประสงค์ของฝ่ายงาน ส่วนงานที่ สอดคล้องกับทิศทางขององค์กร

5. เป็นผู้จัดการทรัพยากรขององค์กร ในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย

6. เป็นผู้กำหนดงาน กิจกรรม กระบวนการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Optimal Mean)

7. เป็นผู้ที่มิบเทบาทต่อการตัดสินใจขององค์กร

8. เป็นผู้กำกับให้มีการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง การติดตามประเมินผลและเข้าไปแก้ปัญหาเมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน

9. เป็นผู้มีทักษะ และความเข้าใจในการปฏิบัติงานดังนั้น ต้องมีความรู้ในศาสตร์การบริหาร

10. เป็นผู้ที่คิด และปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และแสวงหาโอกาสที่จะพัฒนางานขององค์กรฝ่ายงาน ส่วนงาน หรือหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

11. เป็นผู้จูงใจ และกระตุ้นส่งเสริมพนักงานให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

12. เป็นผู้นำในการทำงาน ให้ผู้อื่นได้เอาแบบอย่างและร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

13. เป็นผู้ที่สามารถประสานงาน ประสานแผนและประสานงานกับองค์กรอื่นได้ดี

14. เป็นผู้ที่มีคุณธรรมของผู้บริหาร คือมีพรหมวิหารสี่ ได้แก่ มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (ตะวัน สาดแสง. 2548: 116)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 มาตรา 39 สถานศึกษามีบทบาทดังนี้ คือ

1. การบริหารวิชาการ ประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลการเทียบโอน การวิจัยพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาประกันคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการ การประสานร่วมมือพัฒนาวิชาการ การส่งเสริมความรู้สนับสนุนวิชาการ แก่ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ ประกอบด้วยการจัดทาและของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบติดตามผลประเมินผลในการใช้ดำเนินการงบประมาณ การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง วินัยและการรักษาวินัย การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป ประกอบด้วยงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา งานพัฒนาระบบเครือข่ายและข้อมูลสารสนเทศ การประสานงานการศึกษา งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดสามะโนนักเรียน การรับนักเรียน การประสานงานระบบภายนอกตามระบบอัยาศัย ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมสนับสนุนประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน หน่วยงานและสถาบันการศึกษา การจัดระบบการคุมในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะ งานอื่นๆที่ไม่ได้ระบุให้อยู่ในฝ่ายบริหารทั่วไป (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2543 : 44)

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษา พ.ศ. 2546 ในมาตรา 39 กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ คือ

1. บริหารกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการและของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ

2. ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่ และทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ

3. เป็นผู้แทนของสถานศึกษาหรือส่วนราชการในกิจการทั่วไป รวมทั้งการจัดทำนิติกรรม สัญญาในราชการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาหรือส่วนราชการได้รับตามที่ได้รับมอบอำนาจ

4. จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

5. อำนาจหน้าที่ในการอนุมัติประกาศนียบัตรและวุฒิปัตร์ของสถานศึกษาให้ เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

6. ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงเลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการอาชีวศึกษา และผู้อำนวยการการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 กำหนดบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2549:10)

1. ควบคุม ดูแลให้การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสอดคล้องกับนโยบาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่ ก.ค.ศ. และ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษากำหนด
2. พิจารณาความดีความชอบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา
3. ส่งเสริม สนับสนุนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4. จัดทำมาตรฐาน ภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา
5. ประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเสนอ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา
6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นหรือตามที่ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาหรือคณะกรรมการสถานศึกษามอบหมาย

Barton (1998:8 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารัตนะ และสัมพันธ์ พันธุ์ฤกษ์ , 2545: 13-14) กล่าวว่า บทบาทของผู้บริหาร ประกอบด้วย 3 บทบาท ได้แก่

1. บทบาทเชิงสัมพันธ์บุคคล เป็นบทบาทที่เกิดจากอำนาจและสถานะตำแหน่งแบบทางการของผู้บริหารเอง เป็นบทบาทที่ทำให้ผู้บริหารมีลักษณะเป็นเสมือนศูนย์กลางประสาทขององค์กร โดยแสดงออกในบทบาทเป็นสัญลักษณ์ขององค์กร บทบาทในการเป็นผู้นำองค์กร และบทบาทเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกองค์กรเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

2. บทบาทเชิงสารสนเทศ เป็นบทบาทที่ทำให้ผู้บริหารมีลักษณะเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารทั้งในฐานะผู้รับและผู้ส่ง โดยแสดงออกในบทบาทย่อยต่างๆดังนี้ คือบทบาทในการเป็นผู้กำกับติดตามผลการดำเนินงาน บทบาทการเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้แก่บุคคลภายในองค์กรและบทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารขององค์กรต่อบุคคลภายนอก

3. บทบาทเชิงตัดสินใจ เป็นบทบาทที่ทำให้ผู้บริหาร มีลักษณะเป็นนักตัดสินใจโดยแสดงออกในบทบาทย่อยต่างๆดังนี้ คือ บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจแบบผู้ประกอบการ ที่มุ่งการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ๆในองค์กรอยู่เสมอ บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อจัดสรรทรัพยากรให้แก่ส่วนต่างๆขององค์กร และบทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ ในการเจรจาต่อรองกับบุคคลหรือองค์กรอื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

สุพล วังสินธ์ (2545: 16-17) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารเพื่อปฏิบัติ รูปกระบวนการการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่าผู้บริหาร โรงเรียนต้องมีบทบาทในเรื่องต่างๆคือเป็นผู้นำในการพัฒนา คุณ ธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นผู้นำในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นผู้นำด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้เป็นผู้นำ

ในการพัฒนาวิชาการ เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา เป็นผู้ดำเนินการบริหารงานประจำปีโดย โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม และส่งเสริมให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน เป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาและเป็นเอกอภิศูนย์ขององค์กรในทางสร้างสรรค์ เป็นผู้ดำเนินการบริหารคุณภาพ โดยให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมคิดส่วนร่วมตัดสินใจลงมือทำ และรับผิดชอบร่วมกันเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นผู้ดำเนินการจัดหางบประมาณสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สมศักดิ์ พักวัน (2545: 64) กล่าวว่า ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมากที่สุด เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบาย กำกับ ติดตามและประเมินผล การจัดการเรียนรู้ของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการ ช่วยเหลือให้ครู บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดความมั่นใจในการจัดกระบวนการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและต้องอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา มีความรู้ความเข้าใจในระบบประกันคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างดี มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา สามารถนิตเทศงานวิชาการ และช่วยเหลือครูอย่างสม่ำเสมอ

วินิจ เกตุขำ (2546: 329) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสรุปคือ การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูงในทุกด้าน ผู้บริหารจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่จากที่คอยรับนโยบาย ย คำสั่งหรืออาศัยระเบียบการจากส่วนกลางมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้มแข็งทั้งด้านวิชาการ บุคลากร โครงสร้างของการบริหาร การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่

อุทัย ธรรมเดโช (2531:34) กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของผู้บริหาร 4 ด้าน ได้แก่

- 1.บทบาทของผู้ฝึกสอน (Coach) ผู้บริหารต้องสามารถทำความเข้าใจและสามารถสร้างความเข้าใจกับครู อาจารย์ ให้มีความสามารถและรู้จักตนเองอย่างแท้จริง
- 2.บทบาทของผู้ประเมิน (Appraiser) ผู้บริหารมีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูอาจารย์อย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะในส่วนที่ต้องปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องอย่างแท้จริง
- 3.บทบาทของผู้ปรึกษา (Advisor) ผู้บริหารต้องเป็นผู้ช่วยกระตุ้นความคิดริเริ่ม ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการกำหนดเป้าหมายของครูอาจารย์เกี่ยวกับการพัฒนาความก้าวหน้าทางอาชีพ
- 4.บทบาทของผู้ช่วยเหลือ (Referral Agent) ผู้บริหารต้องสามารถหาทางสนับสนุนให้ครูอาจารย์ประสบความสำเร็จในการวางแผนเพื่อความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในสายงานการสอน

ผู้บริหารเป็นบุคลากรหลักที่จะนำองค์กรไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ตามที่ยุคส์ (Yukl 1998: 35 อ้างถึงใน รังสรรค์ ประเสริฐศรี 2544: 25-28) กล่าวไว้ พบว่า ผู้บริหารมีหน้าที่อื่นที่จำเป็นถึงในกระบวนการพื้นฐานในการบริหารจัดการ ดังนี้

1. การตัดสินใจ (Decision Making) สามารถพิจารณาโอกาส ประเมินทางเลือกตัดสินใจ และปฏิบัติ ประเมินผลลัพธ์ การแก้ปัญหาต่างๆ

2. การใช้อิทธิพล (Influencing) จะต้องคำนึงถึงความรู้สึกและการชักนำ พฤติกรรมของบุคคล

3. การสร้างความสัมพันธ์ (Building Relationship) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง สร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกกลุ่ม บุคลากร ลูกค้าและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ (Exchanging Information) ผู้นำ จำเป็นต้องมีบทบาทในการรับข้อมูล ส่งข้อมูล และสื่อสารข้อมูลไปยังฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ธิติกพ ชยธวัช (2547: 63) ได้กล่าวถึงการบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จไว้ ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องมองปัญหา โอกาส และบรรทัดฐานด้วยความนับปณอยู่ตลอดเวลา มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขทันที่

2. ทำงานเป็นทีม การร่วมมือร่วมใจร่วมปฏิบัติ และร่วมประสานความสำเร็จ

3. ผู้นำสามารถสร้างสรรค์และสื่อสารวิสัยทัศน์ ผู้นำมีทักษะในการบริหารอย่าง สร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์และสื่อสารสนับสนุน สอนงานและมอบอำนาจให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตาม ความสามารถ

4. มอบอำนาจอย่างกว้างขวางโดยคำนึงถึงความสามารถ ความคิด ความรับผิดชอบของผู้ร่วมงานในงานที่เขาได้รับมอบหมาย

5. มอบหน้าที่ให้เพื่อผลการปฏิบัติงานในระยะสั้นที่ชัดเจน โดยการสอนงาน การฝึกงาน และสนับสนุนตามความเหมาะสม

6. ตัดการติดต่อภายในระหว่างที่ไม่จำเป็น นอก เพื่อให้การประสานงานรวดเร็ว ลด ความซ้ำซ้อนของงาน

7. สร้างวัฒนธรรมขององค์กรที่สามารถปรับตัวได้ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2544: 8) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารไว้ ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องวางแผนงานและกำหนดจุดหมาย หรือการวางแผน

2. จัดหาคนและอุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมหรือการจัดการ

3. เลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติ เป็นการจัดการบุคลากร

4. การสั่งการและเป็นผู้นำในการทำงาน

5. ควบคุมกิจกรรมหรือการตรวจสอบควบคุมงาน

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544: 16) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้บริหารดังนี้

1. เป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ ผู้บริหารองค์กรจะต้องเป็นตัวแทนองค์กร เป็น ตัวแทนในการรวบรวมข้อมูลขององค์กร และต้อนรับผู้มาเยือนองค์กร
  2. เป็นนักพูดที่ดี ในการแนะนำกิจกรรม และแผนการดำเนินงานต่อฝ่ายบริหารระดับสูง ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ
  3. เป็นนักเจรจาต่อรอง สามารถเจรจาต่อรองกับผู้บริหาร หน่วยงานต่างๆ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนในการขอเงินทุน สิ่งอำนวยความสะดวก การสนับสนุนอื่นๆ และ เงื่อนไขต่างๆ
  4. การสอนงานให้บุคลากรในองค์กร และผู้ร่วมงานให้มีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติงานได้ และปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น
  5. เป็นผู้สามารถสร้างทีมงานได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน บุคลากร ใน องค์กร ยกย่องชมเชยผู้ปฏิบัติงานดีเด่น สนับสนุนความก้าวหน้าและกิจกรรมอื่นๆ ตามโอกาส
  6. แสดงบทบาทการทำงานเป็นทีม โดยวางตัวเป็นสมาชิกทีม และผู้นำทีมที่เหมาะสม ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในองค์กร แสดงความจริงใจต่อผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่
  7. สามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคโดยให้บริหารในฐานะผู้เชี่ยวชาญหรือให้ การสนับสนุนจัดหา และซ่อมแซม
  8. การประกอบการเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถให้คำแนะนำ ความคิดริเริ่ม มีความคิดเชิงวิเคราะห์ พัฒนาปรับปรุงองค์กรรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- เฮนดี และคนอื่น ๆ (Hendey, et al 1972: 334 อ้างถึงใน รุจีย์ ภู่อสาระ และจันทรานี สงวนนาม 2545: 36) กล่าวถึง บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา มีดังนี้

1. จัดโปรแกรมทางการศึกษา และกระบวนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน
2. จัดบรรยากาศของสภาพแวดล้อม เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอน และ การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
3. นำการวิจัยในชั้นเรียนมาใช้ในการพัฒนาความรู้ และการแก้ไขปัญหา เพื่อประโยชน์ของผู้เรียน
4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อส่งเสริมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียน
5. พัฒนาทัศนคติของบุคลากรในสถานศึกษาให้มีทัศนคติที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติ และร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียน

สรุป บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร สถานศึกษา คือ การกำหนดทิศทาง สถานศึกษา ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

1.4 ความหมายคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม จริยธรรมเป็นข้อประ พุทธิปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ที่มนุษย์ใช้ดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายจริยธรรม ดังนี้

กรมวิชาการ (2523: 131) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม ว่า คุณธรรมเป็นพื้นฐานของการแสดงออกเป็นการกระทำพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นสภาพจิตที่เป็นกุศลที่เรียกว่าคุณธรรม คุณธรรมนี้เกิดขึ้นได้เพราะจิตรู้จักความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และความงาม (Beauty)

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530: 190) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่าคุณธรรมคือ สภาพคุณงามความดีหรือหน้าที่อันพึงมีอยู่ในตัว

สมผิว ชื่นตระกูล (2537: 82) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าคุณธรรม หมายถึง อุปนิสัยอันดีงามที่สะสมอยู่ในจิตใจซึ่งอุปนิสัยอันดีงามนี้ได้มาจากความพยายามที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามติดกันมาเป็นเวลานาน

ชัยพร วงศ์วรรณ (2538: 29) คุณธรรม หมายถึงลักษณะนิสัยที่ดีงามที่ได้ประพฤติปฏิบัติจนเคยชิน เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม

เสถียร ชาวไทย (2536:7) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม คือ การทำความดี เป็นสิ่งที่ทำไปแล้วตนเองไม่เดือดร้อน ผู้อื่นไม่เดือดร้อนเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่ทำไปเป็นประโยชน์แก่กุลด้วยประการทั้งปวง

ประภาศรี สีหอำไพ (2540: 22) หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรักของหัวใจในทางศีลธรรม มีคุณงามความดี ภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

โกสินทร์ รังสียาพันธ์ (2530: 20) กล่าวว่า คุณธรรมก่อให้เกิดคุณธรรมอื่น คือ เมื่อฝึกคุณธรรมใดคุณธรรมหนึ่งแล้วก็พลอยได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย แต่ถ้าปล่อยให้เกิดอย่างหนึ่งเกาะกุมกิเลสถืออย่างหนึ่งก็จะตามมาด้วยเช่นกัน

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530: 217) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อพึงปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

โรม สุรเสน (2534: 1) กล่าวว่า จริยธรรม เป็นการประพฤติหรือปฏิบัติธรรมซึ่ง ได้แก่การเว้นความชั่ว ทำความดี และทำใจให้ผ่องใส

สมเด็จพระมูฮำหมัด (2542: 51) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรมหรือธรรมจริยา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ตั้งอยู่ในคุณงามความดี โดยเฉพาะในสังคมไทยเรายึดมั่นในคุณงามความดีตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ชัยพร วงศ์วรรณ (2538: 27) จริยธรรม หมายถึงแนวทางของการประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรละเว้น อะไรควรประพฤติปฏิบัติ

ชาญชัย อินทรประวัตติ (2533: 85) ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง การกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ชัยพร วิชชาวุธ (2531: 6) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลักเกณฑ์การตัดสินใจ ความถูกต้องของพฤติกรรม หลักเกณฑ์การประเมินผลดี ผลเสียของพฤติกรรมและ ปฏิบัติการต่อพฤติกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทางบวกหรือพฤติกรรมทางลบ

สุพัตรา สุภาพ (2536: 28) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริย และธรรม ไว้ดังนี้
จริย หมายถึง ความประพฤติ ธรรม แปลว่า คุณความดี

ประภาศรี สีหอำไพ (2540: 17) ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

จริยธรรมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ถ้าคนในสังคมใดมีจริยธรรมสูงสังคมนั้นจะมีแต่ความเจริญ ผู้ที่มีจริยธรรมสูงจะประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีและบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าอันพึงประสงค์ (กรมวิชาการ. 2541:43)

เหตุผลที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงแต่งตั้งท่านเราะสูล เป็นศาสนทูต ก็เพื่อให้ท่านเป็นแบบอย่าง แก่บ่าวของพระองค์ และยืนยันถึงการเป็นสื่อการศึกษาที่ดีที่สุดในด้านคุณธรรม จริยธรรม

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ))

ความว่า “แท้จริงแล้วข้าได้ถูกส่งมา เพื่อเสริมสร้างอักษลากุดีงามให้มีความสมบูรณ์

(รายงานโดยอิบนุฮันบัล)

จุดประสงค์ของการแต่งตั้งท่านเราะสูล ﷺ เป็นศาสนทูตนอกจากจะเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาแล้ว ท่านยังมีหน้าที่อบรม และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชาติของท่าน ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องทั้งในด้านคำพูด การกระทำ การยอมรับ และบุคลิกต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของท่าน เพื่อแสดงให้เห็นว่าแก่นแท้ของศาสนา คือ คุณธรรม จริยธรรมดีงาม เช่นเดียวกับเป้าหมายของการประทานบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ก่อนหน้านี้

คุณธรรม จริยธรรมอันประเสริฐของท่านเราะสูล นั้นมีมาก่อนที่ท่านจะได้ได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสนทูต ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ท่าน เป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ และเป็นที่น่าไว้วางใจของทุกคน ท่านมีความอ่อนโยน มีจิตใจโอบอ้อมอารี และชอบช่วยเหลือผู้อื่น

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

(فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِن تَهُمَّ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ)

(آل عمران: 104)

ความว่า “เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์ นั่นเอง เจ้า (มุฮัมมัด) จึงได้สุภาพอ่อนโยนแก่พวกเขาและถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤดิหยาบช้า และมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ไร้ แน่แน่นอนพวกเขาก็ย่อมแยกตัวออกไปจากรอบ ๆ เจ้ากันแล้ว” (อาลี อิมรอน: 159)

คุณธรรม จริยธรรมเป็นนามธรรมที่มนุษย์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นเกณฑ์ในการประเมินระหว่างความดีและความชั่ว เป็นข้อตัดสินการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม ระหว่างความสวยงามและความน่ารังเกียจ หลักการใช้ชีวิตของมนุษย์จึงต้องยึดการมี คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เพื่อเป็นสื่อ นำไปสู่ความสุขของบุคคล และสังคม ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอิสลาม พบว่า การก่อตั้งอาณาจักรอิสลามในยุคแรกๆ ยึดหลักการบริหารและการจัดการบ้านเมืองตาม หลักการที่ได้จากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ภายใต้ร่มเงาการปกครองที่มีหลัก คุณธรรม จริยธรรมเป็นฐาน พวกเขาได้รับการอบรม การปลูกฝัง และ แบบอย่างคุณธรรม จริยธรรมดีงามจากท่านเราะสูล มาใช้ เราจะพบการบันทึกทางประวัติศาสตร์อิสลามว่า มุสลิมในยุคนั้น สามารถพิชิตหัวเมืองต่างๆ ได้ แต่ไม่มีการบันทึกว่า พวกเขาไม่ได้คิดคุณธรรม จริยธรรมใดๆ ขึ้นมาใหม่

สิ่งที่ท่านหญิงอาอิชะฮฺ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) เคยตอบคำถาม เศาะหาบะฮฺ เกี่ยวกับ คุณธรรม
จริยธรรมของท่านเราะสูล ﷺ ว่า

قَالَتْ : ((كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ)) :

ความว่า ท่านหญิงได้กล่าวว่า : “อุปนิสัยของท่าน (เราะสูล) คือ อัลกุรอาน

(รายงานโดยอิบน์ฮับล)

ท่านหญิงอาอิชะฮฺ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) ได้ชี้ให้เราเห็นว่า อุปนิสัยของท่าน เราะสูล ﷺ ได้มาจากการยึดมั่นปฏิบัติตามอัลกุรอาน และดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ และห่างไกลจากคำสั่งห้าม ซึ่งเป็นไปตามที่อัลกุรอานได้ยกย่อง และให้เกียรติคุณธรรม จริยธรรม ของท่านเราะสูล ﷺ ด้วยเหตุนี้ ผลจากการยึดมั่นต่อการมี คุณธรรม จริยธรรมที่ ดีงามของประชาชาติมุสลิมในยุคแรกไม่ว่าจะใน ด้าน การดำเนินชีวิต และการปฏิบัติ ต่อเพื่อนมนุษย์ ทำให้พวกเขา ได้รับความไว้วางใจจากประชาชาติอื่น และมีผู้สนใจเข้ารับอิสลามเป็นจำนวนมาก สังคมอิสลามจึงเป็นสังคมแบบอย่างแก่สังคมอื่นๆ

อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

(وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) (الحشر : 9)

ความว่า “และบรรดาผู้ที่ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่นครมะดีนะฮฺ .(ชาวอันศอร) และพวกเขาศรัทธาก่อนหน้าการอพยพของพวกเขา (ชาวมุฮาญีรีน) พวกเขารักใคร่ผู้ที่อพยพมายังพวกเขา และจะไม่พบความต้องการหรือความอิจฉาอยู่ในทรวงอกของพวกเขาในสิ่งที่ได้ถูกประทานให้ และให้สิทธิผู้อื่นก่อนตัวของพวก เขาเองถึงแม้ว่าพวกเขายังมีความต้องการอยู่มากก็ตาม และผู้ใดปกป้องการตระหนี่ที่อยู่ในตัวของเขารุ่นเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้ประสบความสำเร็จ ” (อัลหัชร : 9)

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِيَ حُرَّتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِيَ حُرَّتُهُ إِلَى مَا هَا جَرَ إِلَيْهِ))

ความว่า “แท้จริงทุกๆ การงานจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งเจตนา และแท้จริงทุกๆ คนจะได้รับ (การตอบแทน) ตามที่เขาได้เจตนาไว้ ดังนั้นผู้ใดที่การอพยพของเขามีเจตนาเพื่อ (แสวงหาความโปรดปรานจาก) อัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ การอพยพของเขาก็จะกลับไปสู่ (ความโปรดปรานของ) อัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใดที่การอพยพของเขามีเจตนาเพื่อ (ผลประโยชน์) ทางโลกที่เขาจะได้รับ หรือเพื่อหญิงนางหนึ่งที่เขาหวังจะแต่งงานด้วย การอพยพของเขาก็จะกลับคืนสู่สิ่งที่เขาได้อพยพไป (จะถูกพิจารณาตามที่เขาได้ตั้งเจตนาไว้)” (รายงานโดยบุคอรี)

ดังนั้นบุคคลใดมี คุณธรรม จริยธรรม ดีงาม เขาจะได้รับความสำเร็จด้วยการเป็นที่รักและได้อยู่ใกล้ชิดท่านเราะสูล ﷺ ในวันกิยามะฮ์ (วันแห่งการพิพากษา) ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي بِمَجْلِسِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا))

ความว่า “แท้จริงบุคคลที่เป็นที่รัก และมีตำแหน่งใกล้ชิดฉันมากกว่าพวกท่านทั้งหลายในวันแห่งการพิพากษา คือ บุคคลที่มีอัคลากสูงที่สุดจากพวกท่าน”

(รายงานโดยติรมีซีย์)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสใช้ให้ผู้ที่ศรัทธามีความอดทน ว่า

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ) (البقرة: 153)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงอาศัยความอดทนและการละหมาดเถิด แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นทรงอยู่ร่วมกับผู้อดทนทั้งหลาย” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 153)

เรื่องความยุติธรรม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

(وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا) (النساء: 58)

ความว่า “และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮ์ ทรงแนะนำพวกเจ้าด้วยสิ่งดีจริงๆ แท้จริงอัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงได้ยินและได้เห็น” (อันนิสาอู : 58)

และเรื่องการให้อภัยและการประนีประนอมกัน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

(فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ) (البقرة: 109)

ความว่า “ดังนั้น พวกเจ้าจงให้อภัยและเบือนหน้าเสียจน กว่าอัลลอฮ์ ﷻ จะประทานคำสั่งของพระองค์มา” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 109)

นอกจากนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้สอนผู้ศรัทธาในเรื่องการมีคุณธรรม จริยธรรม ที่ดีงามมากมาย ส่วนหนึ่งได้แก่เรื่องความซื่อสัตย์ ความซัจจริง ซึ่งเป็น คุณธรรม จริยธรรม ที่ทำให้ได้รับความดีงาม ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ))

ความว่า “ท่านทั้งหลายจงมีความซัจจริง ดังนั้นแท้จริงความซัจจริงจะนำพาสู่ความดีงาม และแท้จริงความดีงามจะนำพาสู่สวรรค์” (รายงานโดยมุสลิม)

จริยธรรมที่ไม่ดีงาม หมายถึง คุณลักษณะนิสัยต่างๆที่มีความขัดแย้งกับกับหลักการของศาสนา และรูปแบบดีงาม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกำหนดแก่บ่าวของพระองค์ มีทั้งลักษณะที่เป็นนิสัยส่วนบุคคล และลักษณะนิสัยที่แสวงหาขึ้นมา ส่วนหนึ่งได้แก่ บรรดาคุณลักษณะที่อัล กุรอาน และอัลหะดีษได้เตือนให้ระวังการลงโทษจากการมีพฤติกรรมดังกล่าว เช่น การอธรรมผู้อื่น การเป็นพยานเท็จ การหน้าไหว้หลังหลอก การโกหก การเป็นศัตรูกัน การโอ้อวด การเหยอหยิ่งจองหอง การอิจฉาริษยา การคดโกง การเกลียดชังกัน และการลอบทำร้ายกัน และคุณลักษณะอื่นๆที่ ไม่ดีงามซึ่งมีระบุในอัลกุรอาน ส่วนหนึ่ง ได้แก่ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสห้ามการอธรรม การทำร้ายผู้อื่น ใน สูเราะฮ์ อัจซุอะรออ์ อายะฮ์ ที่ 227 ว่า

(وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ) (الشعراء: 227)

ความว่า “และบรรดาผู้ธรรมจะรู้ว่าทางกลับอันใดที่พวกเขาจะกลับคืนสู่”
(อิซซุรออ์: 227)

และได้ตรัสในเรื่องโทษของบรรดามุนาฟิก (ผู้มีนิสัยหน้าไหว้หลังหลอก) และปฏิเสธศรัทธา ว่า

(وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَةُ اللَّهِ
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ) (التوبة : 68)

ความว่า “อัลลอฮ์ ได้ทรงสัญญาไว้แก่บรรดามุนาฟิกชาย และบรรดามุนาฟิกหญิง และผู้ปฏิเสธศรัทธาทั้งหลาย ซึ่งไฟนรกจะอันนัมโดยที่พวกเขาจะอยู่ในนั้นตลอดกาล มันเป็นที่พอเพียงแก่พวกเขาแล้ว และอัลลอฮ์ ก็ได้ทรงให้พวกเขาห่างไกลจากความเอ็นดูเมตตาของพระองค์ และสำหรับพวกเขานั้นคือ การลงโทษอันจริงจังยั่งยืน” (อัตเตาบะฮ์: 68)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสห้ามการรุกราน และการผิดสัญญาระหว่างคู่ตกลงกัน ว่า

(وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) (البقرة: 190)

ความว่า “และจงอย่ารุกรานแท้จริง อัลลอฮ์ ไม่ทรงชอบบรรดาผู้รุกราน ”
(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 190)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสถึงการละอุนะฮ์ (การสาปแช่ง) แก่บรรดาผู้ชอบการโกหก ว่า

(فَتَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) (آل عمران: 61)

ความว่า “ดังนั้นเราจะขอให้ละอุนะฮ์ของอัลลอฮ์ พึงประสบแก่บรรดาผู้ที่พูดโกหก” (อาลี อิมรอน 61)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสห้ามการเหยอหยิ่งจองหอง ว่า

(وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا) (الاسراء: 37)

ความว่า “และอย่าเดินบนแผ่นดินอย่างเหยอหยิ่ง แท้จริงเจ้าจะแยกแผ่นดินไม่ได้เลยและจะไม่บรรลุความสูงของภูเขา” (อัลอิสรอ์ : 37)

นอกจากนี้ ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้เตือนผู้ศรัทธาให้ห่างไกลจากการอิจฉาริษยา อันเป็นลักษณะที่สามารถนำพาสังคมเสื่อมเสียได้ ท่านกล่าวว่า

((إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ))

ความว่า “เจ้าจงห่างไกล การอิจฉาริษยา เพราะการอิจฉาริษยาจะกินความดี เหมือนกับไฟที่ลุกไหม้กินไม้ฟืน” (รายงานโดยอบูดาอูด)

และได้เตือนมุสลิมให้ห่างไกลจาก อักลาฎที่ไม่ดี เช่น การพูดให้ร้าย การกล่าวเลียดสี การกระทำความชั่ว และการผิดสัญญา ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้เป็นบุคคลหน้าไหว้หลังหลอก ดังที่ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه กล่าวว่า

((آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِيَ خَانَ))

ความว่า “เครื่องหมายของคนมनाฟิฎ มีสามประการ เมื่อเขาพูด เขาโกหก เมื่อเขาสัญญา เขาบิดพลิ้ว เมื่อเขาได้รับความไว้วางใจ เขาทุจริต” (รายงานโดยบุคอรีฮ์)

อิสลามเป็นศาสนาที่อัลลอฮ์ سبحانه وتعالى ทรงยินดี และสั่งใช้ให้บ่าวของพระองค์ศรัทธา และปฏิบัติ ตามหลักการศาสนาในการดำเนินชีวิต สังคมใดๆก็ตามจะไม่มี ความเจริญ ความสงบสุข และความสันติได้ นอกจากสังคมนั้นจะต้องยึดและนำหลักการของอิสลามมาใช้

ความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับหลักการของศาสนาได้ปรากฏอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านการศรัทธาและด้าน ศาสนบัญญัติ ทำให้ผู้ศรัทธาตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของเขาได้พันนาการเข้ากับอำนาจสูงสุดของผู้ทรงสร้างโลก ในทุกสถานภาพของเขามีสัจธรรมมั่นคง รำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า และมอบหมายตนเองให้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระองค์ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จาก อัลกุรอาน และอัลหะดีษ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ด้านการศรัทธา หรือ الْإِيمَانُ (อัลอีมาน) กับ การมีจริยธรรมที่ดีงาม หรือ حُسْنُ الْخُلُقِ (หุสนุลกุฎ) ไว้หลายที่ ส่วนหนึ่งจากหะดีษของท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้ตอบคำถามเศาะหาบะฮ์ เกี่ยวกับผู้ศรัทธาคนใดมีการศรัทธาหนักแน่นที่สุด? ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه กล่าวว่า

((أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا))

ความว่า “ผู้มีศรัทธาสมบูรณ์ที่สุด คือผู้มีอักลาฎมากที่สุดในหมู่พวกเขา”

(รายงานโดยอบูดาอูด)

การศรัทธาดังกล่าว หมายถึง การมีคุณธรรม ซึ่งเป็น คุณลักษณะหนึ่งของการมี จริยธรรมและ เป็นชื่อรวมของบรรดากิจการงานดีทั้งหลาย

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ) (البقرة :
177)

ความว่า “หาใช่คุณธรรมไม่ การที่พวกเขาหันหน้าของพวกเขาไปทางทิศ ตะวันออกและทิศตะวันตก แต่ทว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และวัน ปรโลก และศรัทธาต่อมลาอิกะฮ์ ต่อบรรดาคัมภีร์ และนะบีทั้งหลาย และบริจาคทรัพย์ ทั้งๆ ที่มีความรักในทรัพย์นั้น แก่บรรดาญาติที่สนิทและบรรดาเด็กกำพร้า และแก่ บรรดาผู้ยากจน และผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และบรรดาผู้ที่มาขอ และบริจาคในการไถ่ ทาส และเขาได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และชำระซะกาต และ (คุณธรรมนั้น) คือ บรรดาผู้ที่รักษาสัญญาของพวกเขาโดยครบถ้วนเมื่อพวกเขาได้สัญญาไว้ และบรรดาผู้ ที่อดทนในความทุกข์ยาก และในความเดือดร้อน และขณะต่อสู้ในสมรภูมิ ชนเหล่านี้ แหละคือผู้ที่พูดจริง และชนเหล่านี้แหละคือผู้ที่มีความขำเกรง ” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 177)

และท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้อธิบายคุณธรรมดังกล่าวไว้ว่า

((أَلَيْسَ خَيْرًا))

ความว่า “คุณธรรม คือ จริยธรรมที่ดีงาม (หุสนุลคูลุก)” (รายงานโดยมุสลิม)
นอกจากนี้อัคลากุ มีความสัมพันธ์กับ ด้านศาสนบัญญัติ เนื่องจากการศรัทธาที่มั่นคงเป็นผลทำ ให้เกิดพฤติกรรมและ จริยธรรม ที่ดี ส่วนหนึ่งจากความส มพันธ์ระหว่างอัคลากุกับบทบัญญัติของ ศาสนา

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((لَا يَزِينُ الرَّابِي حِينَ يَزِينُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّرِقَةَ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ))

ความว่า “ผู้ทำซินาจะไม่กระทำซินาขณะที่เขาเป็นผู้ศรัทธา และผู้ที่ดื่มเหล้าจะไม่ดื่ม ขณะที่เขาเป็นผู้ศรัทธา และขโมยจะไม่ขโมยของผู้อื่นขณะที่เขาเป็นผู้ศรัทธา”

(รายงานโดยบุคอรี)

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้ที่กระทำความผิดต่อบทบัญญัติศาสนาไม่ว่าจะเรื่อง การทำซินา การดื่มเหล้า และการลักขโมย ทรัพย์สินหรือของมีค่า ของผู้อื่น เกิดจากบุคคลที่ขาดการศรัทธา และขาดการมีจริยธรรมดีงาม ทำให้เขาสามารถกระทำในสิ่งที่ไม่ดีได้ ด้วยเหตุนี้ปัจจัยในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสมานฉันท์ จึงต้องเริ่มจากการขัดเกลาจิตใจภายในออกมาสู่ ความประพฤติภายนอก สังคมใดก็ตามหากสมาชิกในสังคมขาดการยึดมั่นในหลัก จริยธรรม สมาชิกในสังคมจะแตกแยก ขาดความรัก ขาดความสามัคคี และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การละหมาดสามารถยับยั้งจากการกระทำที่ไม่ดี และน่ารังเกียจ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

((اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ)) (العنكبوت: 45)

ความว่า “เจ้าจงอ่านสิ่งที่ถูกวะฮีย์แก่เจ้าจากคัมภีร์ และจงดำรงการละหมาด (เพราะ) แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลาม ก และความชั่ว” (อัลอัน กะบุด: 45)

และในเรื่องการบริจาคทาน (ซะกาต) เพื่อทำความสะอาดหัวใจให้เกิดความบริสุทธิ์จากความตระหนี่ และความเห็นแก่ตัว

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا)) (التوبة: 103)

ความว่า “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินของพวกเขาเป็น นทาน เพื่อทำให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทานนั้น”

(อัลเตาบะฮ์: 103)

และในเรื่องการถือศีลอด เพื่อให้เกิดความอดทน และการระมัดระวังตนเองจากการพูด สวรรค์
 สาระ จากท่านอับดู สุร็อยเราะฮ์ จากท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشِرَابَهُ))

ความว่า “ผู้ใดที่ไม่ละทิ้งการพูดเท็จและยังปฏิบัติอยู่อีก (ในขณะที่ ถือศีลอด) ดังนั้น ไม่ใช่ความจำเป็นเลยสำหรับอัลลอฮ์ ที่เขาผู้นั้นต้องละทิ้งอาหาร และการดื่มกินของเขา”

(รายงานโดยบุคอรีฮ์)

และในเรื่องการประกอบฮัจญ์ซึ่งหักห้ามผู้ประกอบฮัจญ์จากการพูดจาหยาบคาย การทำ
 ความผิด และการทะเลาะวิวาท อัลลอฮ์ رضي الله عنه ตรัสว่า

(الْحُجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحُجَّ فَلَا رَفْتٌ وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحُجِّ وَمَا تَعَلَّوْا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ)

(البقرة: 197)

ความว่า “(เวลา) การทำฮัจญ์นั้นมีหลายเดือนอันเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้ใดที่ได้ให้การทำฮัจญ์จำเป็นแก่เขาในเดือนเหล่านั้น แล้วก็ต้องไม่มีการสมสู่ และไม่มีการละเมิด และไม่มีการวิวาทใด ๆ ใน (เวลา) การทำฮัจญ์ และความดีใดๆ ที่พวกเขากระทำนั้น อัลลอฮ์ ทรงรู้ดี และพวกเขาเจ้าจงเตรียมเสบียงเถิด แท้จริงเสบียงที่ดีที่สุดนั้น คือความยำเกรง และพวกเขาเจ้าจงยำเกรงข้าเถิด โอ้ผู้มีปัญญาทั้งหลาย !” (อัลบะเกาะฮ์: 197)

ดังนั้นเป็นการสมควรที่จะกล่าวว่าอิบาดะฮ์ต่างๆ จะสมบูรณ์ ผู้ศรัทธาจะต้องยึดการปฏิบัติตนอย่างมีจริยธรรมในทางตรงกันข้ามหากขาดการมี จริยธรรมแล้ว อิบาดะฮ์ที่ทำก็ไม่เกิดประโยชน์และกลายเป็นเรื่องสูญเปล่า

อิสลามกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ออกนอกศาสนาเพื่อรักษาเกียรติของศาสนา และระเบียบของสังคม อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) (النحل: 106)

ความว่า “ผู้ใดปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์ หลังจากที่เขาได้รับศรัทธาแล้ว (เขาจะได้รับความกริ้วจากอัลลอฮ์ ﷻ) เว้นแต่ผู้ที่ถูกบังคับทั้งๆที่หัวใจของเขาเปี่ยมไปด้วยศรัทธา แต่ผู้ใดเปิดหอกของเขาด้วยการปฏิเสธศรัทธา พวกเขาก็จะได้รับความกริ้วจากอัลลอฮ์ ﷻ และสำหรับพวกเขาจะได้รับการลงโทษอย่างมหันต์ ” (อันนะหฺลุ: 106)

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของอิสลามมีความครอบคลุมในเรื่องจริยธรรม ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศรัทธา ด้านอิบาดะฮ์ การปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์ และการกำหนดบทลงโทษเพื่อรักษาจริยธรรมดีงามของบุคคล และความสงบสุขของสังคม เนื่องจากสังคมจะเกิดความวุ่นวาย หากสมาชิกในสังคมขาดจริยธรรมความอธรรมและสิ่งชั่วร้ายย่อมเกิดขึ้น ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَكَذَلِكَ نُؤَيِّبُ بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) (الأنعام: 129)

ความว่า “ในทำนองนั้นแหละเราจะให้บางส่วนของผู้อธรรมทั้งหลายเป็นสหายกับอีกบางส่วน เนื่องจากสิ่งที่พวกเขาชวนชวากัน” (อัลอันอาม: 129)

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรม จริยธรรมสรุปได้ว่าคุณธรรมหมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกโดยกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ออกมาเป็นพฤติกรรม ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

1.5 หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม เป็นฐานสำคัญของสังคม และมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ในอิสลามจึงมีเป้าหมายเพื่อปกป้องเกียรติของศาสนา และรักษาความเข้าใจเกี่ยวกับอัลลาคูให้ปลอดภัยจากสื่อภายนอกที่ไม่ดีต่างๆ ด้วยการกำหนดให้เป็นแผนการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะชัดเจน ซึ่งทุกคนจะต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องตามความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ

การหล่อหลอมให้ลูกหลานมุสลิม มีความเข้มแข็งต่ออัลลอฮ์ ﷻ บนหลักการศรัทธาและดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับบัญญัติศาสนาทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เป็นเป้าหมายของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในอิสลาม เพื่อขัดเกลาหัวใจของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ ปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีงาม และขจัดจิตวิญญาณที่ไม่ดีทั้งหลาย แสวงหาความโปรดปรานและการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ และเราะสูลของพระองค์ รวมถึงการทะนุบำรุงสังคม トラบใดที่พวกเขายังยึดมั่นอยู่บนคุณงามความดี และตักเตือนซึ่งกันและกัน อันเป็นผลทำให้เกิดความรัก ความปรองดองและให้การเกียรติซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพันระหว่างบ่าวกับผู้สร้าง ผู้ปกครองกับบุตร สมาชิกในครอบครัว เครือญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนสนิท และบุคคลทั่วไปในสังคม

ดังนั้น การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ในอิสลาม มีรากฐานและแหล่งที่มาจากอัลกุรอานและแบบฉบับของท่านเราะสูล มีลักษณะชัดเจน ไม่ได้มาจากความคิด หรือความรู้สึกใคร่ตรองว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือและดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายด้วยกัน

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันแบบอย่างของท่านเราะสูล ﷺ ว่ามาจากพระองค์ ในอัลกุรอาน สูเราะฮ์ อันนัจมฺ อายะฮ์ ที่ 3-4 ไว้ว่า

(وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ . إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ) (النجم: 3-4)

ความว่า “และเขามิได้พูดตามอารมณ์ หากแต่คืออัลกุรอานที่มีใช้อื่นใด นอกจากเป็นวะฮยูที่ถูกประทานลงมา” (อันนัจมฺ: 3-4)

และตัวอย่างหนึ่งที่อัลกุรอานได้นำเสนอวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กๆ และเยาวชน ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ลูกของท่านลุฎมาน (ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงเมตตาเขา) ได้แก่ ในสูเราะฮ์ลุฎมาน อายะฮ์ที่ 13 อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) (لقمان: 13)

ความว่า “และจงรำลึกเมื่อ ลุฎมาน ได้กล่าวแก่นบุตรของเขา โดยสั่งสอนเขาว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าได้ตั้งภาคีใดๆ ต่ออัลลอฮ์ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นความผิดอย่างมหันต์ โดยแน่นอน” (ลุฎมาน: 13)

และในอายะฮ์ที่ 16 – 19 ว่า

(يَا بُيَّيْنَاهَا إِنَّ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ . يَا بُيَّيْنَاهَا أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ . وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ . وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ) (لقمان : 16-19)

ความว่า “โอ้ลูกเอ๋ย แท้จริง (หากว่าความผิคนั้น) มันจะหนักเท่าเมล็ดผักกาด เมล็ดหนึ่ง มันจะซ่อนอยู่ในหิน หรืออยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลาย หรืออยู่ในแผ่นดิน อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะทรงนำมันออกมา แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงรอบรู้อยิ่ง . โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้กันให้กระทำความดี และจงห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า แท้จริง นั่นคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่น มั่นคง. และเจ้าอย่าหันแก้ม (ใบหน้า) ของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่างขโส และอย่าเดินไปตามแผ่นดินอย่างไร้มารยาท แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ มิทรงชอบทุกผู้ที่ยังจองหงอน และผู้คุยโวโอ้อวด. และเจ้าจงก้าวเท้าของเจ้าพอประมาณ และจงลดเสียงของเจ้าลง แท้จริง เสียงที่น่าเกลียดยิ่งคือเสียง (ร้อง) ของลา” (ลูกมาน: 16-19)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงแจ้งให้เราทราบว่าการปลูกฝังอัคลาก ต้องเริ่มจากการสอนเด็ก ให้รู้จักความเป็นเอกภาพ และสิทธิของพระองค์ โดยสั่งใช้ให้มีความบริสุทธิ์ใจในการทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ และห้ามการตั้งภาคีใดๆ เพราะ การกระทำดังกล่าวเป็นบาปใหญ่ ต่อมาพระองค์ได้ทรงกำชับให้เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกๆ ในทุกอิริยาบถ เนื่องจากการกระทำต่างๆ อยู่ภายใต้การมองเห็น การได้ยิน และการสอดส่องดูแลของพระองค์ พระองค์ทรงสั่งใช้ให้บ่าวของพระองค์เชิญชวนกันทำความดี ยึดมั่นในความดี มีความอ่อนน้อมและมีมารยาทต่อเพื่อนมนุษย์ อดทนต่อการชักจูงไปในทางที่หลงผิด และสั่งใช้ให้ตัดเตือนกันจากการทำความผิดทั้งหลาย เช่น การอิจฉาริษยา การเหยียดหยาม และการโอ้อวด

การปลูกฝังอัคลากแก่เด็กและเยาวชน ถือเป็นงานหนึ่งในการดำเนินชีวิตตามแบบฉบับอิสลามที่สมบูรณ์ เพื่อคุ้มครองและป้องกันให้พวกเขาห่างไกลสิ่งที่ไม่ดี หรือสิ่งที่จะทำให้พวกเขาออกห่างจากหลักการของศาสนา ดังในประวัติศาสตร์อิสลามที่ครั้งหนึ่งมีชนมกกะฮุกกลุ่มหนึ่งประสงค์จะอพยพไปสู่เมืองมะดีนะฮ์พร้อมกับท่านเราะฮ์ลุล แต่พวกเขากลับถูกรบรยาและลูกๆ ของพวกเขาขัดขวางไม่ให้อพยพ พวกเขาเหล่านั้นจึงเกิด ความรู้สึกเสียใจกับการกระทำของกร รบรยาและลูกๆ ของพวกเขา อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้ทรงกำชับให้พวกเขาตระหนักในเรื่องการขัดเกลาจิตใจ และให้ระมัดระวังในเรื่องที่เกิดขึ้น

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفَوْا وَتَصَفَحُوا
وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (التغابن : 14)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย แท้จริงในหมู่คู่ครองของพวกเขาและลูกหลานของพวกเขา นั้นมีบางคนเป็นศัตรูแก่พวกเขา ฉะนั้นจงระวังต่อพวกเขา แต่ถ้าพวกเขาอภัยและยกโทษ (แก่พวกเขา) แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอภัย ผู้เมตตาเสมอ” (อัตตะฆอบูน: 14)

จากอายะฮ์ จะเห็นได้ว่า อัลลอฮ์ ได้ทรงเตือนบ่าวผู้ศรัทธาให้ระมัดระวังภรรยาและลูกๆของพวกเขา ยุขหรือชักชวนไปในทางที่ไม่ดี และฝ่าฝืนคำสั่งใช้ของพระองค์ ซึ่งหมายความว่า ขณะที่ภรรยาและลูกๆของพวกเขาต้องการให้ฝ่าฝืนต่อแนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ บ่าวทั้งหลายก็มีหน้าที่จะต้องตักเตือนบุคคลซึ่งเป็นที่รักของเขาให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง และเดินตามทางนำของอิสลาม

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวถึงการตอบแทนความดีงาม ส่วนหนึ่งได้แก่การได้รับผลบุญ เช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติตามความดีงามนั้น

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ دَلَّ عَلَىٰ خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ))

ความว่า “ใครก็ตามที่ชี้แนะความดี (ให้ผู้อื่น) สำหรับเขาจะได้รับการตอบแทนความดี เช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติความดีนั้น” (รายงานโดยมุสลิม)

การศรัทธาเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีจิตใจและพฤติกรรมที่ดีงาม การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักการศรัทธาจะทำให้หัวใจมีความศรัทธามั่นคง และยึดมั่นในการทำความดีงาม เห็นได้จากความทุ่มเทของบรรดานบี (ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดประทานความสันติแก่พวกเขาทั้งหลาย) ที่ได้เผยแผ่หลักการศรัทธาก่อนหลักการปฏิบัติ เช่นเดียวกับท่าน เราะสูล ﷺ ที่ได้ใช้เวลาการเผยแผ่เรื่องหลักการศรัทธา และเรื่อง คุณธรรมจริยธรรม ในอิสลาม ณ นครมักกะห์ เป็นเวลา 13ปี ก่อนการอพยพสู่นครมะดีนะฮ์ และสร้างอาณาจักรอิสลามขึ้นในเวลาต่อมา

การศรัทธาที่มั่นคง จึงเป็นรากฐานของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม และเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างมนุษย์กับผู้สร้าง และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا) (النساء: 36)

ความว่า “และจงเคารพสักการะอัลลอฮ์เถิด และอย่าให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นภาคีกับพระองค์ และจงทำดีต่อผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและต่อผู้เป็นญาติที่ใกล้ชิด และเด็กกำพร้าและผู้ขัดสน และเพื่อนบ้านใกล้เคียงและเพื่อนที่ห่างไกล และเพื่อนเคียงข้าง และผู้เดินทาง และผู้ที่มือขวาของพวกเจ้าครอบครองแท้จริงอัลลอฮ์ ไม่ทรงชอบผู้ยะโส ผู้โอ้อวด” (อันนิสาอ์: 36)

และพระองค์ตรัสว่า

(وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) (البقرة: 195)

ความว่า “และจงทำดีเถิด แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นทรงชอบผู้กระทำความดีทั้งหลาย” (อัลบะเกาะเราะฮ์: 195)

และพระองค์ตรัสว่า

(إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُوَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ) (النساء: 58)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ทรงใช้พวกเจ้าให้มอบคืนบรรดาของฝาก แก่เจ้าของของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรม” (อันนิสาอ์: 58)

และพระองค์ทรงใช้ให้ผู้ศรัทธาช่วยเหลือกันในการทำความดีงาม และยับยั้งกันจากการกระทำความผิด และการเป็นศัตรูระหว่างกัน ว่า

(وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ) (المائدة: 2)

ความว่า “และพวกเจ้าจงช่วยเหลือกันในเรื่องที่เป็นคุณธรรม และความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาป และเป็นศัตรูกัน” (อัลมาอิดะฮฺ : 2)

จากอายะฮ์ต่างๆ อัลลอฮ์ ได้ทรงสั่งใช้ให้ทำความดี และ ตรัสว่าคุณธรรม จริยธรรม ที่ดีงามมีความสัมพันธ์กับหลักการศรัทธาของบุคคล การอิมานะฮ์ต่อพระองค์ การทำความดีต่อพ่อแม่ ญาติ พี่น้อง เด็กกำพร้า และคนยากจน ทั้งหมดเป็นการทำงานที่ล้วนอยู่ภายใต้ความโปรดปรานจากพระองค์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้เคยสอน อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส ว่า

((كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا قَالَ يَا غُلَامُ، إِنِّي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ، اخْفِظِ اللَّهَ يَخْفِظَكَ، اخْفِظِ اللَّهَ تَحْدِثُ بِجَاهِكَ، وَإِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ شَيْئًا، لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، (رَفَعَتِ الصُّحُفُ وَحَفَّتِ الْأَقْلَامُ))

ความว่า “ฉันเคยอยู่ข้างหลังท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ในวันหนึ่ง ท่านได้กล่าวว่า โอ้เด็กน้อย ฉันจะสอนเจ้าหลายเรื่องด้วยกัน : เจ้าจงปกป้องเกียรติของอัลลอฮ์ ﷻ แล้วพระองค์ จะทรงปกป้องเจ้า และจงปกป้องเกียรติของพระองค์ พระองค์จะทรงคุ้มครองเจ้า เมื่อเจ้าวิงวอนขอ จงขอจากอัลลอฮ์ ﷻ เมื่อเจ้าขอความช่วยเหลือ ก็จงขอความช่วยเหลือจากพระองค์ ฟังทราบเถิดว่า แท้จริงประชาชาติหนึ่งถึงแม้ได้รวมตัวกันเพื่อจะให้คุณประโยชน์ใดแก่เจ้า พวกเขาจะไม่สามารถให้ประโยชน์ใดๆแก่เจ้าได้ แท้จริงอัลลอฮ์ ได้บันทึกไว้แก่เจ้าแล้ว และหากพวกเขาได้รวมตัวกันเพื่อประทุษร้ายใดๆแก่เจ้า พวกเขาก็ไม่สามารถที่จะให้เกิดสิ่งร้าย ใดๆ แก่เจ้าได้ แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงบันทึกไว้แก่เจ้าแล้ว (ปากกาได้ถูกยกขึ้น และหมึกได้แห้งแล้ว)”

การสั่งเสียของท่านเราะฮ์ลุล ﷺ นี้ให้เห็นว่า เมื่อบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ มีความศรัทธา และมีความยำเกรง จะเป็นแรงผลักดันภายในสู่การมีพฤติกรรมที่ดีภายนอก ทำให้บ่าวมี คุณธรรมจริยธรรม ดีงาม ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะช่วยคุ้มครองเขาให้พ้นจากพฤติกรรมที่ชั่วร้ายทั้งหลาย

นอกจากนี้ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُفْلِحْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ))

ความว่า “บุคคลใดศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และวันอาคิเราะฮ์แล้ว ดังนั้นเขา
จงพูดในสิ่งที่ดี หรือให้เงียบ ”

และในเรื่องการแสดงความรักต่อพี่น้องมุสลิมด้วยกัน ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))

ความว่า “คนหนึ่งจะยังไม่ถือเป็นผู้ศรัทธา จนกว่าเขาจะรักพี่น้องมุสลิมของ
เขา ดังที่เขารักตัวเขาเอง” (รายงานโดยบุคอรีย์)

จากคุณลักษณะพิเศษนี้เอง กล่าวได้ว่าอิสลามให้ความสำคัญเรื่องหลักการศรัทธาอย่างมาก โดย
เฉพาะ การศรัทธาที่มั่นคง เป็นรากฐานของการ มีคุณธรรมจริยธรรมที่ ดีงาม การสร้างความผูกพัน
ระหว่างมนุษย์กับผู้สร้าง และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน คุณธรรมจริยธรรม ที่ดีงาม จึงเป็นแรงผลักดัน
ภายในสู่การมีพฤติกรรมที่ดีภายนอก บนความสัมพันธ์หลักการศรัทธา หลักการอิบาดะฮ์ของบุคคล
และการทำความดี เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์ทั้งใน โลกนี้และโลกหน้า

อิสลามให้ความสำคัญต่อโครงสร้างของมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะด้านจิตวิญญาณ สติปัญญา
และร่างกาย โดยไม่ได้ละเลยส่วนใด

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(ذَلِكُمْ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ . الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ
الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ . ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ . ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ
رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ) (السجدة : 6-9)

ความว่า “นั่นคือพระผู้ทรงรอบรู้สิ่งเร้นลับ และเปิดเผย เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้
ทรงเมตตาเสมอ . ผู้ทรงทำให้ทุกสิ่งทีพระองค์ทรงสร้างมันให้ดีงาม และพระองค์ทรง
เริ่มการสร้างมนุษย์จากดิน . แล้วทรงให้การสืบตระกูล ของมนุษย์มาจากน้ำ (อสุจิ)อัน

ไว้ค่า . แล้วทรงทำให้เขามีสัดส่วนที่สมบูรณ์ และทรงเป่ารูกุ (วิญญาณ) ของพระองค์ เข้าไปในเขาและทรงให้พวกเจ้าได้ยินและได้เห็นและให้มีจิตใจ (สติปัญญา) ส่วนน้อย เท่านั้นที่พวกเจ้าชอบคุณ” (อัลสะอูเราะฮะฮุ: 6-9)

จิตวิญญาณเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม จะไม่ประสบความสำเร็จ หากขาดการเอาใจใส่ และการขัดเกลาจิตวิญญาณ ให้บริสุทธิ์ ซึ่งจะพื้นฐานให้จิตใจและความคิดดีไปพร้อมๆกัน ประคองหัวใจที่ดี มีผลต่อสุขภาพร่างกายของมนุษย์ในทุกส่วน

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْعَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ))

ความว่า “แท้จริงในร่างกายนั้นมีเนื้อก้อนหนึ่ง เมื่อมันดี ร่างกายนั้นก็ดีด้วย แต่เมื่อมันเสีย ร่างกายทุกส่วนก็จะเสียไปด้วย จงจำไว้ว่า ก้อนเนื้อนั้น คือ หัวใจ”

(รายงาน โดยบุคอรีห์และมุสลิม)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงแจ้งให้บ่าวของพระองค์ทราบว่าหนทางสู่การประสบความสำเร็จในโลกนี้ และโลกหน้า คือ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ดังในสุเราะฮุฮัจญ์ อายะฮ์ที่ 9-10 ว่า:

((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا . وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا) (الشمس : 9-10)

ความว่า : “แน่นอนผู้ขัดเกลาชีวิตย่อมได้รับความสำเร็จ และแน่นอนผู้หมกมุ่น (ด้วยการทำชั่ว) ย่อมล้มเหลว” (ฮัจญ์: 9-10)

นอกจากนี้ การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ในอิสลามจะมีความครอบคลุมความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เวลาและสถานที่ โดยไม่ได้แยกระหว่างเรื่องศาสนา หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ พระองค์ได้ตรัสว่า

((فَطَرَهُ اللَّهُ الَّذِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَائِمُ)) (الروم: 30)

ความว่า “ธรรมชาติของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮ์ นั่นคือศาสนาอันเที่ยงตรง” (อิรุม: 30)

ดังนั้นอิสลามไม่ละเลยการเอาใจใส่ต่อความต้องการ ของร่างกาย และสติปัญญาของมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้น อิสลามสนับสนุนให้ผู้ศรัทธาแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ดี และระมัดระวังการสร้างความเสี่ยงหายต่างๆ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

(وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ) (القصص : 77)

ความว่า “และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปรโลก และอย่าลืมส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้ และจงทำความดี เสมือนกับที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงทำความดีแก่เจ้า และอย่าแสวงหาความเสียหายในแผ่นดิน แท้จริงอัลลอฮ์ ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย” (อัลเกาะศอศ: 77)

และพระองค์ได้ตรัสเกี่ยวกับการมีคู่ครองเป็นการสร้างความสงบสุขทางจิตใจ ว่า

(وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً) (الروم: 21)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์ คือทรงสร้างคู่ครอง ให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และทรงมีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า” (อรรูม: 21)

จากการให้ความสำคัญจิตวิญญาณ สติปัญญา และร่างกาย สามารถสรุปได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของศาสนาที่มาจากผู้ทรงอภิบาล และเราะฮ์สูลของพระองค์ ผู้ใดปฏิบัติตาม จะประสบความสำเร็จในชีวิต หากแต่ยังครอบคลุมทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งเราต่างขอให้อัลลอฮ์อยู่ตลอดเวลาว่า

(رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) (البقرة: 201)

ความว่า “โอ้พระเจ้าของเราโปรดประทานให้แก่พวกเรา สิ่งดีงามในโลกนี้ และสิ่งดีงามในปรโลกและโปรดคุ้มครองพวกเราให้พ้นจากลงโทษแห่งไฟนรกด้วยเถิด” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 201)

อิสลามสนับสนุนการปฏิบัติอิบาดะฮ์ ด้วยความสม่ำเสมอ ถึงแม้จะทำน้อย ย่อมดีกว่าการทำเพียงครั้งเดียว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในอิสลามจึงไม่ได้จำกัดเพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่เป็นการปลูกฝังตลอดชีวิตตั้งแต่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ

ดังที่ท่านเราะฮ์ลุล ได้เตือนผู้ศรัทธาในเรื่องนี้ไว้ว่า

((أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ))

ความว่า “พึงทราบเถิดว่า ท่านทุกคนมีหน้าที่ และทุกท่านจะต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพวกเขา ผู้นำก็มีหน้าที่ และต้องถูกถามถึงความรับผิดชอบของเขา และผู้ปกครองก็มีหน้าที่ต่อครอบครัวของเขา และต้องถูกถามถึงความรับผิดชอบต่อครอบครัวเช่นเดียวกัน”

การให้การศึกษา และส่งเสริมให้เด็กแสวงหาความรู้ ยังไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตของพวกเขา หากแต่ผู้ปกครองจำเป็นต้องปลูกฝังและขัดเกลาจิตใจให้เขาเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ในทุกด้าน สามารถปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ และห่างไกลจากคำสั่งห้ามต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม หลากหลายรูปแบบ เนื่องจาก คุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล กล่าวคือ เป็นการตอบรับความเป็นบ่าวและการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ทำให้สามารถสร้างความสงบทางจิตใจ แสวงหาความสุขและความใกล้ชิดจากอัลลอฮ์ ﷻ

ดังนั้นการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นงานที่ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแก่เยาวชนในวันนี้ เพื่อให้พวกเขาเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ในทุกด้าน ไม่ว่าจะในด้านอุปนิสัย การศรัทธา การปฏิบัติตน และสังคม รวมทั้งด้านอื่นๆ ซึ่งถือ ว่าเป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่าย ต้องร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง และมุ่งหวังว่าพระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงสิ่งไม่ดียามทั้งหลาย

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُعَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ) (الرعد: 11)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะมิทรงเปลี่ยนแปลงสภาพของชนกลุ่มใดจนกว่าพวกเขาจะเปลี่ยนแปลงสภาพของพวกเขาเอง” (อ์เราะฮ์อูด: 11)

ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ของเด็กๆ หน้าที่ของผู้ปกครอง คือ ต้องเอาใจใส่ เลี้ยงดูพวกเขาตั้งแต่ พวกเขายาวน้อยๆ ด้วยการอบรม และเป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องจากเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ สามารถจดจำ และเลียนแบบพฤติกรรม จากสภาพแวดล้อม รอบตัวได้ดี

ท่านเราะสูล ﷺ ได้อธิบายถึงความจำเป็นที่ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ลูกหลานของตนเองไว้ว่า

((كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجْسِنَانِهِ))

ความว่า “เด็กทุกคนเกิดมาบนกมลสันดานอันบริสุทธิ์ แต่แล้วผู้เป็นพ่อแม่ นั้นเองที่ทำให้เขาเป็นยิว หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นมะนุษย์” (รายงานโดยบุคอรี)

และได้มีระบุเป็นตัวอย่างมากมายในอัลกุรอาน เช่น ท่านนบีอิบรอฮีม ขอคูอาฮ์ว่า

(رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ) (ابراهيم : 40)

ความว่า “โอ้ พระผู้อภิบาลของข้าพระองค์ ขอพระองค์ทรงให้ข้าพระองค์ และจากลูกหลานของข้าพระองค์เป็นผู้ดำรงการละหมาด โอ้ พระผู้อภิบาลของเรา ขอพระองค์ทรงตอบรับการวิงวอนของข้าพระองค์ด้วยเทอญ” (อิบรอฮีม : 40)

และท่านนบีชะกะรียา ก็เคยขอคูอาฮ์ว่า

(رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ) (آل عمران : 38)

ความว่า “ข้าแต่พระ ผู้อภิบาลแห่งข้าพระองค์ โปรดได้ทรงประทานแก่ข้า จากพระองค์ซึ่งบุตรผู้สืบทอดวงศักระกูลที่ดี แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงได้ยินคำ วิงวอน” (อาลี อิมรอน : 38)

เพราะฉะนั้นอย่างน้อยๆ พ่อแม่ทุกคนไม่ควรลืมอ่าน คูอาฮ์ที่อัลลอฮ์ ตรัสถึงบรรดาบ่าวผู้เป็น “อิบาดุรเราะหฺมาน” ของพระองค์ ซึ่งพวกเขาจะขอคูอาฮ์ อยู่เสมอว่า

(رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا) (الفرقان : 74)

ความว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของเรา ขอพระองค์โปรดประทานแก่เรา ซึ่ง
 คู่ครองของเราและลูกหลานของเรา ให้เป็นที่รื่นรมย์แก่สายตาของเรา และทรงทำให้
 เราเป็นแบบอย่างแก่บรรดาผู้ยำเกรง” (อัล-ฟุรกออน : 74)

ดังนั้นผู้ปกครองจำเป็นต้องเข้าใจใส่ใจ และระมัดระวังให้บุตรหลานห่างไกลจากสิ่งไม่
 ดีทั้งหลายให้ได้ เพราะจะเป็นฐานแรกของการปลูกฝัง คุณธรรมจ ริยธรรมที่ ดีงาม ทำให้ คุณธรรม
 จริยธรรมมีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของเด็ก จนกระทั่งพวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี สามารถเป็น
 แบบอย่างแก่สังคม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน จิตใจดีงาม และสัมพันธ์ไมตรีต่อบุคคลรอบข้าง ซึ่ง
 ครอบครัวยุคศรัทธาไม่เพียงจะมีความสุขในโลกนี้เท่านั้น หากแต่ในอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ จะทรงให้พวก
 เขาได้มีความสุขร่วมกันอีกในสวนสวรรค์อันนิรันดร์

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ لَّكُلِّ امْرِيٍّ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ) (الطور : 21)

ความว่า “และบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ที่ลูกหลานของพวกเขาได้ดำเนินตามพวก
 เขาด้วยการศรัทธา เราจะให้ลูกหลานของพวกเขาอยู่ร่วมกับพวกเขา (ในสวนสวรรค์)
 และเราจะไม่ให้การทำงานของพวกเขาลดหย่อนลงจากพวกเขาแต่อย่างใดแต่ละคนย่อม
 ได้รับการค่าประกันในสิ่งที่เขาขวนขวายไว้” (อัลกุฎร : 21)

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2535: 47) ได้ใช้หลักการ กระบวนการการปลูกฝัง
 คุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนจะต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการความรู้
2. ทุกงาน / โครงการภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้
3. บรรยายภาค สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
4. การร่วมคิด ร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ
 นักเรียนได้ผล
5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความรู้ลึกซึ้งพอใจในงานกิจกรรม และเหตุการณ์
 ต่างๆ ในชีวิตประจำวันจะช่วยให้เด็กนักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัยและคุณธรรมของตนเอง

6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรคำนึงถึงหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และความแตกต่างระหว่างบุคคล

7. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนา

8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างเป็นระบบ ทั้งจากผู้อื่นและโดยตนเอง

โดยสรุปแล้ว การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในอิสลามมีความสมบูรณ์ และครอบคลุมทุกมิติของชีวิต บนเป้าหมายเพื่อปกป้องเกียรติของศาสนา และเป็นแนวทางดำเนินชีวิตแก่บุคคลปฏิบัติต่อตนเองและสังคม ผ่านวิธีการขัดเกลาจิตใจและการบ่มเพาะนิสัยของบุคคลให้ มีความปรารถนาแต่เรื่องที่ดีงามและออกห่างจากเรื่องที่ไม่ดีทั้งหลาย ด้วยลักษณะ การเพิ่มพูนทีละน้อย การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังแบบต่อเนื่อง การฟื้นฟู หรือการปรับปรุงให้ดีขึ้น และการฟื้นฟูให้มนุษย์เกิดการพัฒนาขึ้นทีละน้อยในทุกๆด้าน ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม สอดคล้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ความรอบรู้ ความสุภาพ และความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่อยู่ตลอดเวลา

องค์ประกอบในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา

ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ คือ

1. ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษา รับผิดชอบความประพฤติของเด็กในทุกระดับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548: 428) ในมาตรา 63 ความว่า โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติเหมาะสมความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 บัญญัติว่า “การจัด การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 23 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาทั้ง การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตาม ความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา” (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2543: 9)

3.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รับผิดชอบการจัดการศึกษาในระดับการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานด้านนักเรียน จากแนวคิดในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่เสนอแนะในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา พอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

สุมนธา แก่นกุล (2544: 72) วิจัยเรื่อง ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับประถมปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพะโต๊ะ สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัด ชุมพร มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2544 ได้มีข้อเสนอแนะในการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

1. ครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรจะร่วมมือกันหาวิธีการปลูกฝังและพัฒนา จริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งจะนำผลไปสู่ความมีจริยธรรมนักเรียนมากขึ้น

2. ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรนำ ผลการวิจัยใช้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุง กำหนดแนวทาง พัฒนากิจกรรม เพื่อปลูกฝังแก่นักเรียนไปในทางที่เหมาะสม

3. ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนควรจะได้ นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาส่งเสริมจริยธรรมของบุคลากร ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนต่อไป

บุญมี แทนแก้ว (2539: 160-164) ได้สรุปวิธีการปลูกฝังจริยธรรม ดังนี้

1. ความมุ่งหมายพื้นฐานในการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลใดหรือสถาบันใด เราขอมุ่ง อยู่ตลอดไป ที่จะให้ผู้เรียน ได้ศึกษาจริยธรรมลึกซึ้งเพียงพอจนเกิดศรัทธา และเกิดความคิดที่จะดำเนิน ชีวิตตามแนวของจริยธรรมโดยตลอดไป ทั้งนี้ย่อมแปลว่า ผู้เรียนจะต้องได้มีโอกาสศึกษา และปฏิบัติ กันนานพอสมควร จะให้บุคคล สถาบันการศึกษาได้ร่วมมือกัน

2. ปฏิบัติจริยธรรมโดยพร้อมเพรียงกันทั้งระบบ มิใช่ปฏิบัติอยู่เพียงหน่วยเดียวในระบบนั้นๆ

3. แนวทางสำหรับดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและปฏิบัติจริยธรรมต้องให้ผู้เรียนมี โอกาสเห็นตัวอย่างที่ดีและให้ปฏิบัติตามเป็นเวลานานเพียงพอจนเกิดเป็นนิสัย ต้องให้มีการศึกษาหรือ อบรมอย่างลึกซึ้งเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานพอเพื่อช่วยให้เกิด “ความคิดเห็นที่ถูกต้อง” ต้อง ให้มีโครงการแนะแนวโดยใช้ธรรมะขึ้นในสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ชี้แจงให้ข้อ คติแนวในการ แก้ไขปัญหาชีวิตบางประการก่อให้เกิดความอบอุ่นใจ ใจมั่นคง ไม่เอนเอียงไปในทางชั่ว ทั้งนี้อาจทำ การแนะแนวในรายบุคคล หรือกลุ่มก็ได้ และจัดทำโดยสม่ำเสมอควบคู่กับการศึกษาอบรม

4. วิธีดำเนินการ ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมขึ้นไว้เป็นประจำสถาบัน การศึกษาประกอบด้วย หัวหน้าสถาบันการศึกษาเป็น โดยการดำเนินการดังนี้ คือ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ การศึกษาอบรมและการปฏิบัติจริยธรรมขึ้นภายในสถานศึกษา เช่น ผู้เป็นหัวหน้าทุกระดับจะต้องเข้าใจ เรื่องจริยธรรมดีพอ สมควร และต้องบังคับตนเองให้ประพฤติตนเป็น

แบบอย่างที่ดี เป็นต้นว่าเรื่องศีลห้า ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวทิตี จัดให้มีการณรงค์ ภายในสถานศึกษาเพื่อเชิญชวนให้ทุกคนได้ประพฤติตามแนวทางจริยธรรม ทั้งนี้ โดยเชิญชวนต่อกัน

ไปเป็นระยะๆมิได้ขาดและเชิญชวนให้ถือว่าการประพฤติตนตามแนวทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มีความเกียติยิ่ง ไม่ใช่สิ่งที่น่าละอาย สิ่งที่น่าละอายนั้นคือการกระทำความชั่ว

5. จัดตั้งชุมนุมจริยศึกษา เพื่อทุกคนจะได้พบปะสนทนาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรากฏา อภิปราย อ่านเขียนเกี่ยวกับจริยธรรมหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดนิทรรศการด้านจริยธรรม จัดโครงการบริจาคแก่ผู้ขาดแคลน จัดกิจกรรมต่างๆที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน กิจกรรมที่ชุมชนสนใจมีการจัด จัดโครงการพึงธรรม ตามที่เหมาะสม

6. จัดการอบรมจริยธรรมภายในสถานศึกษา เมื่อบรรยากาศที่เอื้ออำนวยแล้วก็ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ อบรมจริยธรรมให้แก่ทุก ๆ คน เป็นการประจาและแน่นอน โดยเลือกหัวข้อธรรมที่เหมาะสมและลึกซึ้งพอเพียงจัดให้มีการแนะนำแนวภายในสถานศึกษาจัดให้มีหน่วยแนะนำจริยธรรมขึ้นไว้เพื่อช่วยแนะนำรายตัว หรือกลุ่มที่เหมาะสม ในเรื่องชีวิตและการดำรงชีวิตช่วยคิดแก้ปัญหาของชีวิตบางประการ เป็นที่พึงพอใจ คอยกระตุ้นให้ประพฤติดี ไม่คดโกงใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการแนะนำในแผนงานที่ได้ทำขึ้นต้องมีงานด้านส่งเสริม คือ ถ้าเป็นข้าราชการ เมื่อสอบเข้ามาได้แล้วก่อนบรรจุแต่งตั้งต้องอบรมจริยธรรมเข้มข้นเสียก่อน เมื่อแต่งตั้งแล้วต้องจัดอบรมไว้เรื่อยๆเป็นในการสอบเพื่อเลื่อนตำแหน่งต้องสอบจริยธรรมด้วยถือเป็นเรื่อง สำคัญใน การเลื่อนระดับขึ้นเงินเดือนนั้นให้พิจารณาเรื่องความประพฤติเป็นเรื่องสำคัญและต้องพิจารณาอย่างจริงจังให้สมกับที่อยู่ในบรรยากาศแห่งจริยธรรมทุกหน่วยต้องร่วมมือกันช่วยศึกษาและปฏิบัติจริยธรรมโดยทั่วหน้า ไม่ใช่แค่อยู่เฉพาะบางหน่วยเท่านั้นต้องให้พร้อมเพรียงกันทั้งระบบ การควบคุมงาน ในแผนงานต้องกำหนดงานด้านควบคุมดังต่อไปนี้ คือใครประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องลงโทษตามสมควรแก่กรณี ใครประพฤติเด่นในด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญและให้เกียรติผู้นั้นเป็นอย่างดี

พรชัย ภาพันธ์ (2546: 70-73) วิธีการปลูกฝังจริยธรรม 3 ประการ ได้แก่

1. การปลูกฝังลักษณะทางจิตที่สำคัญ เหตุผลเชิงจริยธรรมให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ความสามารถควบคุมตนเองโดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอก ความเชื่ออำนาจตนเองว่าตนทำดีจะได้ดีทำชั่วจะได้รับโทษตอบแทน

2. หลักในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียน มีการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา พัฒนาตามที่ขาดและตามวัยพัฒนาแบบไม่จงใจมากกว่าผู้พัฒนาควรมีสัมพันธอันดีกับ ผู้ถูกพัฒนา คำนึงถึงบริบทของผู้ถูกพัฒนา พัฒนาให้ครบ

3. วิธีการพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก ครูต้องเป็นผู้มีจริยธรรมสูงและปลูกฝังที่ถูกต้อง คือ ความสัมพันธ์กับ เด็กไว้ใจ ครูให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ ควรให้มี การเสริมแรง ครูพร้อมเป็น

แบบอย่างให้รางวัลเมื่อทาดี การลงโทษต้องเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย ครูสอนตามที่รูปปฏิบัติ และทำเป็นแบบอย่างที่ดี

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนจะเกิดความสำเร็วมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ต่อพัฒนาการการเจริญเติบโตของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางร่างกาย จิตใจ ความคิด ความรู้สึก การรับรู้และการแสดงออกของพวกเขา ด้วยวิธีการเป็นแบบอย่างที่ดี ตามคุณลักษณะดีงามที่เห็นได้จากท่านเราะฮูล ﷺ และบรรดาศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ที่ได้ถูกส่งมาเพื่อเป็นแม่แบบในเรื่องศาสนาและอัคลากุดีงาม

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ .
بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الدِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ)
(الخل : 43-44)

ความว่า “และเรามีได้ส่งผู้ใดมาก่อนหน้าเจ้า นอกจากเป็นผู้ชายที่เราได้วะฮีย์แก่พวกเขา ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้ หากพวกเขาไม่รู้. ด้วยหลักฐานทั้งหลายที่ชัดเจน และคัมภีร์ต่างๆ ที่ศักดิ์สิทธิ์ และเราได้ให้อัลกุรอานแก่เจ้าเพื่อเจ้าจะได้ชี้แจง (ให้กระจ่าง) แก่มนุษย์ซึ่งสิ่งที่ได้ถูกประทานมาแก่พวกเขา และเพื่อพวกเขาจะได้ไตร่ตรอง ” (อันนะหฺลุ: 43-44)

ท่านเราะฮูล ﷺ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองปฏิบัติตนต่อเด็กด้วยความจริงใจ และเป็นแบบอย่างที่ดี ท่านเราะฮูล ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ قَلَّ لِرَبِّي تَعَالَى هَاكَ ، ثُمَّ لَمْ يُعْطِ عِرْشِي فِيهِ كَذِبًا))

ความว่า “บุคคลใดกล่าวแก่เด็กว่า มานีซิดีจะจะให้ (บางสิ่ง) ต่อมาเขาก็ไม่ให้สิ่งใดแก่เด็ก (ลักษณะเช่นนี้) นี่คือการ โกหก” (รายงานโดยบุคอรีย์และอุมูดาวูด)

จากความสำคัญดังกล่าว เป็นข้อสรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนด้วยการ เป็นแบบอย่าง เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องรับผิดชอบ เริ่มจากผู้ปกครองต้องตระหนักถึงบทบาทใน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยจะต้องเอาใจใส่พวกเขาตลอดเวลาตั้งแต่พวกเขาตื่นนอน จนกระทั่งเข้านอน ขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจะต้องเอาใจใส่ในเรื่องการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ เด็กในช่วงเวลาที่พวกเขาเรียนรู้พฤติกรรมจากสังคมในโรงเรียน

การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ด้วยวิธีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการมี พฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อให้ได้รับการตอบแทนความดี และการปรามให้เกิดความหวาดกลัวต่อการ ลงโทษเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่ดีทั้งหลาย ประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับผู้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมจะต้องใช้ความซื่อสัตย์และความจริงใจ ไม่ใช่การกล่าวเท็จเพื่อสร้างแรงจูงใจ เช่น ผู้ปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมได้ใช้วิธีการผิดในการสร้างแรงจูงใจนักเรียนให้ละหมาด โดยสอนนักเรียนว่า ใครก็ ตามที่ละหมาด เขาก็มีหน้าตาเหมือนคารา แต่เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติตาม คำสอนนั้น ผลที่ออกมา ยังเหมือนเดิม คือ นักเรียนพบว่าตนเองยังมีหน้าตาเหมือนเดิม พวกเขาก็จะเลิกละหมาด และไม่ ยอมเชื่อ ฟังผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอีกต่อไป

รูปแบบการสร้างแรงจูงใจที่ถูกต้องได้มีระบุ ไว้ในอัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสั่งใช้ ท่านเราะสูล ﷺ ดำเนินการเชิญชวนประชาชาติของท่านสู่การศรัทธา พระองค์ตรัสว่า

(اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ)
(النحل: 125)

ความว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุม และการ ตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า” (อันนะหุล : 125)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا) (المزمل: 10)

ความว่า “และจงอดทนต่อสิ่งที่พวกเขากล่าวร้าย และจงแยกตัวออกจากพวก เขาด้วยการแยกตัวอย่างสุภาพ” (อัลมุซมิมิล: 10)

โดยสรุปแล้ว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในอิสลาม มีทั้งรูปแบบโน้มน้าวจิตใจ ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่นการกล่าวชื่นชม การสนับสนุนส่งเสริม การยกย่องและการให้เกียรติ นักเรียนที่มีอัคลากดีงามเป็นพิเศษ และรูปแบบการให้รางวัล ตลอดจนซึ่งเป็น ลักษณะรูปธรรมแก่นักเรียนที่ประพฤติตนดี สอดคล้องตามรูปแบบที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสร้างแรงจูงใจแก่บ่าวของพระองค์ ส่วนหนึ่งได้แก่ในสุเราะฮ์ อัซซุมัร อายะฮ์ ที่ 9 ว่า บรรดาผู้ที่มีความรู้และมีความศรัทธานั้น จะมีตำแหน่งฐานันดรที่สูง ณ พระองค์ ซึ่งต่างจากบุคคลทั่วไป อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآحِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ) (النور: 9)

ความว่า “ผู้ที่เขาเป็นผู้กักตุนในยามค่ำคืน ในสภาพของผู้สujud และผู้ยืนละหมาดโดยที่เขาหวั่นเกรงต่อโลกอาคิเราะฮ์ และหวังความเมตตาของพระเจ้าของเขา (จะเหมือนกับผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ กระนั้นหรือ?) จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้โง่จะเท่าเทียมกันหรือ ? แท้จริงบรรดาผู้ที่มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ” (อัซซุมัร: 9)

และเพื่อให้การตักเตือนมีประสิทธิภาพ ผู้ตักเตือนต้องตระหนักถึงเรื่องต่อไปนี้ ได้แก่

- 1) บรรดาบุคคลแวดล้อมที่เอื้อต่อความเข้าใจของผู้รับการตักเตือน
- 2) การใช้ตัวอย่างในการสนับสนุนให้ผู้รับการตักเตือนเกิดความรู้สึกร่วม และความต้องการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ว่า

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ) (يونس: 57)

ความว่า “โอ้มนุษย์เอ๋ย! แท้จริงข้อตักเตือน (อัลกรุอาน) จากพระเจ้าของพวกเขา ได้มายังพวกเขาแล้ว และ (มัน) เป็นการบำบัดสิ่งที่มีอยู่ในทรวงอก และเป็นการชี้แนะทาง และเป็นความเมตตาแก่บรรดาผู้ศรัทธา” (ยูนุส: 57)

และพระองค์ทรงแจ้งให้ทราบว่าบรรดาผู้ที่รับ ความสำเร็จในทางนำ และการเตือนนี้ สำหรับ บรรดาผู้ที่มีความยำเกรง

(هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ) (آل عمران: 138)

ความว่า “นี่คือข้อชี้แจงอันชัดเจนสำหรับมนุษย์และเป็นคำแนะนำที่ถูกต้อง และเป็นคำตักเตือนสำหรับผู้ยำเกรงทั้งหลาย” (อาลิอิมรอน: 138)

และจากการสอนของท่านลูกหลานแก่บุตรของท่าน ในสุเราะฮ์ ลุกมาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) (لقمان: 13)

ความว่า “และจงรำลึกเมื่อลูกหลานได้กล่าวแก่บุตรของเขา โดยสั่งสอนเขาว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าได้ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็น ความผิดอย่างมหันต์ โดยแน่นอน” (ลูกมาน: 13)

และการสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ ในสุเราะฮ์ อันนิสาอฺ อายะฮ์ ที่ 58

(إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا) (النساء: 58)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้พวกเจ้าให้มอบ บกีนบรรดาของฝากแก่ เจ้าของของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็ต้องตัดสินด้วยความ ยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ ทรงแนะนำพวกเจ้าด้วยสิ่งซึ่งดีจริงๆ แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงได้ยินและได้เห็น” (อันนิสาอฺ: 58)

จากตัวอย่างที่ผ่านมา เราจะเห็นได้ว่า อัลกุรอาน ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการ ตักเตือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่มีความยำเกรง คือผู้ที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ท่านเราะฮูล ﷺ ก็คือ ต้นแบบสำคัญในเรื่องการปลุกฝึ ญคุณธรรม จริยธรรม ด้วยวิธีการตักเตือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ตักเตือนของท่านเราะฮูล ﷺ สามารถสร้างน้ำตาและความรู้สึกร่วม เนื่องจากวาทะของท่านที่มีความ ลึกซึ้ง ดังที่ได้มีรายงานจาก อัลอิรบาฏ บิน สารีเยฮ์ กล่าวว่

((صَلَّىٰ بِنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- الصُّبْحَ ذَاتَ يَوْمٍ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَوَعظَنَا مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ ...))

ความว่า “มีอยู่วันหนึ่งท่านเราะสูล ได้ทำละหมาดศุ บสร่วมกับพวกเรา (หลังจากละหมาดเสร็จ) ท่านก็หันหน้ามาหาพวกเรา แล้วได้ตักเตือนพวกเรา ด้วยการตักเตือนที่ลึกซึ้ง ทำ ให้น้ำตา (ของพวกเรา) ไหล และหัวใจ (ของพวกเรา) ฐึสึกหวาดหวั่น...”

(รายงานโดยอบูดาอูดและอิบนูมาญะฮฺ)

และจากการแนะนำของท่านเราะสูล ﷺ แก่บรรดาเยาวชนหนุ่มสาวในเรื่องการแต่งงาน เพื่อตักเตือนให้พวกเขาป้องกันตนเองจากการปฏิบัติตามอรรณม์ไฟต่ำ

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ))

ความว่า “ผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวทั้งหลาย ผู้ใดที่มีความสามารถ เขาก็ จงแต่งงานเถิด แท้จริงการแต่งงานจะทำให้ลดสายตาหลงต่ำ และรักษาอวัยวะได้ดีที่สุด และผู้ใดที่ไม่สามารถแต่งงานได้ เขาก็จงถือศีลอด แท้จริงมันจะเป็นโลห้ป้องกัน (การละเมิดทางเพศ) ที่ดีที่สุดสำหรับเขา” (รายงานโดยบุคอรีฮ์และมุสลิม)

เราจะพบว่าท่านเราะสูล ﷺ และบรรดาศาสนทูตก่อนหน้าท่าน (ขออัลลลอฮฺ ทรงโปรดปรานต่อพวกเขา) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการตักเตือนและสอน

อัลลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

(وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبَ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) (البقرة:132)

ความว่า “และอิบรอฮีมได้สั่งเสียแก่ลูก ของเขาให้ปฏิบัติตาม แนวทางนั้น และยะอฺูบก็สั่งเสียด้วยว่า โอ้ลูกๆ ของฉัน แท้จริงอัลลลอฮฺ ได้ทรงเลือกศาสนาให้แก่

พวกเจ้าแล้ว ดังนั้น พวกเจ้าจงอย่ายอมตายเป็นอันขาด นอกจากในขณะที่พวกเจ้าเป็นผู้
 สวามิภักดิ์ (ต่ออัลลอฮ์ ﷻ) เท่านั้น” (อัลบะเกาะเราะฮ์: 132)

การตักเตือนที่แท้จริง คือ การที่ผู้ตักเตือนมีความบริสุทธิ์ ใจ และ มุ่งหวังผลตอบแทน
 จากอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ใช่การมุ่งหวังผลประโยชน์ อำนาจ หรือชื่อเสียงใดๆ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้แจ้งให้ผู้
 ศรัทธาทราบเกี่ยวกับเรื่องราวการตักเตือนระหว่างบรรดาสมุนทูตก่อนหน้าท่านเราะฮ์ฎูล ﷺ กับประ
 ชาติของพวกเขาในอดีต เช่น ได้มีการกล่าวถึงเรื่องราวของน บิรหุ นบิฮุด นบิฮอลิห์ นบิฮูฎ และนบิฮ
 อิบ (ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความสันติมิแก่พวกเขา) ในสูเราะฮ์ อัซซุอะรอฮ์ อายะฮ์ ที่ 109 ,127,
 145, 164 และ 180 เพื่อเป็นการยืนยันความบริสุทธิ์ใจของพวกเขาในการเรียกร้องสู่ศาสนาของอัลลอฮ์
 ﷻ เป็นจำนวนถึง 5 ครั้ง

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(الشعراء : 127,145,164,180, 109)

ความว่า “และฉันมิได้ขอค่าตอบแทนในการนี้จากพวกท่าน หากแต่
 ค่าตอบแทนของฉันมิได้มาจากผู้ใดนอกจากพระเจ้าแห่งสากลโลก ” (อัซซุอะรอฮ์ :
 109, 127, 145, and 164,180)

และอัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งให้ท่านเราะฮ์ฎูล ﷺ ประกาศแก่บรรดาผู้ปฏิเสธทั้งหลายให้ทราบถึง
 ความบริสุทธิ์ใจของท่าน ﷺ ในสูเราะฮ์ อัลฟุรกอฮ์น อายะฮ์ ที่ 57 ว่า

(قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا) (الفرقان : 57)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด “ฉันมิได้ขอค่าจ้างจากพวกท่านในการ เผยแผ่
 เว้นแต่ว่าผู้ใดประสงค์ก็ให้เขายึดเป็นแนวทางไปสู่พระเจ้าของเขา” (อัลฟุรกอฮ์น: 57)

อิสลามเรียกร้องให้เชิญชวนกันสู่การทำมาคั ซึ่งจะได้รับผลการตอบแทนมากมาย ณ
 ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวกับบรรดาผู้ที่ไม่ยอมรับฟังการ
 ตักเตือน หรือปฏิเสธการเรียกร้องสู่ศัฆรรมไว้ว่า

(وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ بِهَا وَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ
بِهَا وَهُمْ أَذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْعَافِلُونَ)
(الأعراف : 179)

ความว่า “และแน่นอนเราได้บังเกิดสำหรับญะฮันนัม ซึ่งมากมายจากญิน และ มนุษย์ โดยที่พวกเขามีหัวใจซึ่งพวกเขาไม่ใช้มันทำความเข้าใจ และพวกเขามีตา ซึ่ง พวกเขาไม่ใช้ มันมอง และพวกเขามีหู ซึ่งพวกเขาไม่ใช้มันฟัง คนเหล่านี้แหละ ะ ประหนึ่งปศุสัตว์ ไซ้แต่เท่านั้น พวกเขาเป็นผู้หลงผิดยิ่งกว่า คนเหล่านี้แหละ พวกเขา คือผู้ที่เปลอเรือ” (อัลอะอูรอฟ: 179)

ดังนั้นการตัด กเดือนเป็นวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนสำหรับผู้บริหาร สถานศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากอิสลามสนับสนุนให้ผู้ศรัทธาตัดเดือนระหว่างกัน ช่วยเหลือ กันในเรื่องของความดีและห้ามปรามกันจากการทำความชั่ว ซึ่งผลบุญย่อมได้รับกับบรรดาผู้ตัดเดือน และผู้น้อมรับการตัดเดือน

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ) (آل عمران: 104)

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำการที่ชอบ และห้ามปรามกันมิให้กระทำการที่มิชอบ และชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ” (อาลิอิมรอน: 104)

ตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องราวการสร้างท่านนบีมูฮัมมัด ที่ได้มีกล่าวในอัลกุรอานอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَأِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا
وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ)
(البقرة: 30)

ความว่า “และจงรำลึกถึงขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้ตรัสแก่มะลาอิกะฮ์ว่า แท้จริงข้าจะให้มีผู้แทนคนหนึ่ง ในพิภพ มะลาอิกะฮ์ได้ทูลขึ้นว่าพระองค์จะทรงให้มีขึ้นในพิภพซึ่งผู้ที่บ่อนทำลาย และก่อการนองเลือดในพิภพกระนั้นหรือ ? ทั้งๆ ที่พวกข้าพระองค์ให้ความบริสุทธิ์พร้อมด้วยการสรรเสริญพระองค์ และเทิดทูนความบริสุทธิ์ในพระองค์ พระองค์ตรัสว่าแท้จริงข้ารู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้าไม่รู้ ” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 30)

และตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับการปราชัยของท่านนบี นูหฺ ให้ออกห่างจากการอยู่ร่วมกับบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธา แล้วรีบมาขึ้นเรือของท่าน ขณะที่น้ำได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَعَنَا وَلَا تَكُن مَعَ الْكَافِرِينَ (هود:42)

ความว่า “และมัน(เรือ)นั้น แล่นพาพวกเขาไปท่ามกลางคลื่นลูกเท่าภูเขา และนูหฺ ได้ร้องเรียกลูกชายของเขาซึ่งอยู่อย่างโดดเดี่ยว “โอ้ลูกของฉันเอ๋ย! จงมาโดยสารเรือกับเราเถิด และเจ้าอย่าอยู่ร่วมกับผู้ปฏิเสธศรัทธาเลย” ” (ฮุด: 42)

และในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าลูกของท่าน นบีนูหฺจะไม่เชื่อฟังการเตือนของท่าน ท่านก็ยังไม่สิ้นหวังจากการปราชัยเพื่อให้ลูกของท่านกลับตัวกลับใจ ท่านจึงขอคุดอ้อให้ลูก

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ) (هود:45)

ความว่า “และนูหฺ ได้ร้องเรียนต่อพระเจ้าของเขาโดยกล่าวว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของพระองค์ แท้จริงลูกชายของข้าพระองค์เป็นคนหนึ่งในครอบครัวของข้าพระองค์ และแท้จริงสัญญาของพระองค์นั้นเป็นความจริง และพระองค์ท่านนั้นทรงตัดสินเที่ยงธรรมยิ่ง ในหมู่ผู้ตัดสินทั้งหลาย” (ฮุด: 45)

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสเตือนการขอคําอภัยของท่านนบีฮุหฺ ในอายะฮฺ ถัดมาว่า

(قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلِنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ) (هود:46)

ความว่า “พระองค์ตรัสว่า “โอ้ฮุหฺ เอ๋ย! แท้จริงเขาไม่ได้เป็นคนหนึ่งในครอบครัวของเจ้า แท้จริงการกระทำของเขาไม่ดี ดังนั้นเจ้าอย่าร้องเรียนต่อข้าในสิ่งที่เจ้าไม่มีความรู้ แท้จริงข้าขอเตือนเจ้าที่เจ้า(เกรงว่าเจ้า) จะอยู่ในหมู่ผู้มั่งมาย” (ฮุด: 46)

ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักความสำคัญของเรื่องราวที่จะนำมาเสนอเป็นอุทาหรณ์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนด้วยว่ามีตัวอย่างที่ดีมากน้อยเพียงใด หรือมีความเหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการนำเสนอเรื่องราวต่างๆของอัลกุรอาน ตามวัตถุประสงค์ในการปลูกศรัทธาและคุณธรรม จริยธรรม ดึงมาแก่พวกเขา ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของบรรดาศาสนทูต และประชาชาติก่อนหน้าเรา เพื่อเป็นการเตือนสอนใจ และให้พวกเขาได้ตรงเรื่องราวดังกล่าว นำไปเป็นบทเรียนในการดำเนินชีวิตของพวกเขาในอนาคต

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّن دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ) (فصلت:33)

ความว่า “และผู้ใดเล่า จะมีคำพูดที่ดีเลิศยิ่งไปกว่าผู้เชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ และเขาปฏิบัติงานที่ดี และกล่าวว่า แท้จริงฉันเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้นอบน้อม” (ฟุศสิลัต: 33)

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านวิธีการปลูก ฝัง คุณธรรม จริยธรรม ที่มีลักษณะเป็นขั้นตอน และมีความสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับวิธีการประทานอัลกุรอานลงมาในรูปแบบทยอยลงมาผ่านเหตุการณ์ และการกำหนดคหุ่กมต่างๆตามช่วงเวลา เป็นระยะเวลาจนถึง 23 ปี จนกระทั่งการ เผยแผ่ศาสนาของท่านเราะฮูล เสร็จสมบูรณ์

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ) (آل عمران: 19)

ความว่า “แท้จริงศาสนา ณ อัลลอฮ์ ﷻ นั้น คือ อัลอิสลาม” (อาลิอิมรอน: 19)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงนำเสนอขั้นตอนตัวอย่างการปลูกฝังศรัทธาในอัลกุรอาน ไว้ในสุเราะฮ์ อัลญุมอะฮ์ อายะฮ์ ที่ 2 ว่า

(هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) (الجمعة: 2)

ความว่า “พระองค์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งเราะสุลขึ้นคนหนึ่งในกลุ่มผู้ไม่รู้จักหนังสือจากพวกเขาเองเพื่อสาธยายอายะฮ์ต่างๆ ของพระองค์แก่พวกเขา และทรงทำให้พวกเขาศุ่ดผ่องและทรงสอนคัมภีร์และความสุขุมคัมภีร์ภาพแก่พวกเขาและแม้ว่าแต่ก่อนนี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม” (อัลญุมอะฮ์ : 2)

และการเรียนของเศาะหาบะฮ์ ตามที่ท่านญุนดูบ บิน อับดุลลอฮ์ กล่าวถึง ขั้นตอนการทำความเข้าใจ ไว้ว่า

((كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ فَازْدَدْنَا بِهِ إِيمَانًا))

ความว่า “ในช่วงเวลาที่เรายังอยู่ในช่วงวัยเด็ก ท่านนะ บิ ได้สอนพวกเราเกี่ยวกับหลักการศรัทธาก่อนที่พวกเราจะเรียนอัลกุรอาน ต่อมาท่านก็จะสอนอัลกุรอาน ซึ่งทำให้การศรัทธาของเราเพิ่มมากยิ่งขึ้น ”

และการทำความเข้าใจอัลกุรอานของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ดังที่ได้รายงานจาก อะบู อับดุลเราะหฺมาน กล่าววว่า

((حَدَّثَنَا مَنْ كَانَ يُقْرُنُنَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّهُمْ كَانُوا يُقْتَرُونَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَشْرَ آيَاتٍ، فَلَا يَأْخُذُونَ فِي الْعَشْرِ الْأُخْرَى حَتَّى يَعْلَمُوا مَا فِي هَذِهِ مِنَ الْعَمَلِ وَالْعِلْمِ))

ความว่า “ส่วนหนึ่งจากบรรดาเสาะหาบะฮฺของท่านเราะฮฺสุล ﷺ ของพวกเราที่ท่องจำอัลกุรอาน ได้เล่าให้เราฟังว่า แท้จริงพวกเขาได้เรียน (อัลกุรอาน) กับท่านเราะฮฺสุล ﷺ ของอัลลอฮฺ ﷻ สิบอายะฮฺ ดังนั้นพวกเขา ก็จะไม่เอา (เรียน) เพิ่มเติมสิบอายะฮฺอื่น จนกว่าพวกเขาจะศึกษา (ทำความเข้าใจ) เกิดการปฏิบัติ และความรู้อัน

อิสลามให้ความสำคัญต่อเรื่องการกำหนดธรรมชาติหรือกมลสันดาน (ฟีฏเราะฮฺ) ของมนุษย์ นับตั้งแต่การสร้างของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ทรงกำหนดให้มนุษย์มีฟีฏเราะฮฺ ตั้งอยู่บนฐานแห่งความศรัทธา การให้ความเป็นเอกภาพแก่พระองค์องค์เดียว และการดำรงมั่นบนการปฏิบัติความดีงามบนฐานศาสนาที่เที่ยงตรง

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

(فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) (الروم: 30)

ความว่า “ดังนั้น เจ้าจงคืนหน้าของเจ้าสู่ศาสนาที่เที่ยงแท้ (โดยเป็น) ธรรมชาติของอัลลอฮฺ ซึ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮฺ ﷻ นั่นคือศาสนาอันเที่ยงตรง แต่ส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้” (อฺรฺรุม: 30)

และท่านเราะฮฺสุล ﷺ กล่าวว่า

((كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ مُجَسِّمَانِهِ))

ความว่า “เด็กทุกคนเกิดมาบนกมลสันดานอันบริสุทธิ์ แต่แล้วผู้เป็นพ่อแม่ นั้นเองที่ทำให้เขาเป็นยิว หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นมะญูซีย์” (รายงานโดยบุคอรีฮฺ)

ฟีฏเราะฮฺดังกล่าวคือการให้เอกภาพและการศรัทธามั่น ต่ออัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งเกิดภายหลังจากการสอน การปลูกฝัง การเอาใจใส่ต่อความเชื่อ และการพัฒนาการต่างๆของเด็ก

ความสำคัญของสภาพแวดล้อม คือ อิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยเฉพาะเด็กกำลังอยู่ในช่วงอายุแห่งการเรียนรู้ และการซึมซับคุณลักษณะต่างๆ จากการมองหรือการสังเกต

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ الطُّيْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبثُ لَا يَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا) (الأعراف: 58)

ความว่า “และเมืองที่ดีนั้น (มีดินดี) ผลผลิตของมันจะงอกออกมาด้วยอนุมัติแห่งพระเจ้า และเมืองที่ไม่ดีนั้น ผลผลิตของมันจะไม่ออกนอกจากในสภาพแกร็น” (อัลอะอฺรอฟ: 58)

นอกจากนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างบุคคลที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดีและสภาพแวดล้อมที่เสื่อมเสียว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ตามที่ท่าน อิบิ บุรคฺฮะฮฺ บิน อิบิ มุซา ได้รายงานจากบิดาของท่าน กล่าวว่า

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمَسْكِ وَكَبِيرِ الْحَدَادِ لَا يَعْدُمُكَ مِنْ صَاحِبِ الْمَسْكِ إِذَا تَشْتَرِيهِ أَوْ يَجِدُ رِيحَهُ وَكَبِيرِ الْحَدَادِ يُخْرِقُ بَدَنَكَ أَوْ ثَوْبَكَ أَوْ يَجِدُ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً))

ความว่า “เปรียบเพื่อนที่ดี และเพื่อนที่เลว ดังเช่น คนขายน้ำหอม กับช่างตีเหล็ก คนขายน้ำหอมจะไม่ก่อผลเสียใดแก่ท่าน บางที่ท่านจะซื้อน้ำหอม หรือ ท่านจะได้กลิ่นหอมจากเขา และช่างตีเหล็กที่ร่างกายของท่านอาจจะถูกไฟเผาไหม้ หรือ เสื้อผ้าของท่าน หรือท่านจะได้กลิ่นที่เหม็นจากเขา” (รายงาน โดยบุคอรีห์และมุสลิม)

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مِنْ يَخَالِلُ))

ความว่า “บุคคลนั้นจะดำเนินชีวิต (ศาสนาของเขา) ตามแนวทางของเพื่อนของเขา ดังนั้นจงพิจารณา (จะรู้จัก) คนหนึ่งของพวกท่านจากผู้ที่เขาเป็นเพื่อน ” (รายงาน โดยตรมีซีย์และอบูดาวูด)

นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีงามทั้งหลายขึ้นอยู่กับการมีสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดี ดังที่ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه ได้เล่าเรื่องราวของชายผู้หนึ่งซึ่งเป็นฆาตรกรฆ่า ผู้อื่น จำนวนเก้าสิบเก้าคน และมีความต้องการขอกฎมัดคออัลลอฮ์ ﷻ ตามการรายงานของอบูสะอีด บิน สะอูด บิน มาลิก บิน ซินาน อัลคุดรียฺ กล่าวว่ ท่านเราะฮูฎ رضي الله عنه กล่าวว่

((كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا . فَسَأَلَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدَلَّ عَلَى رَاهِبٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ فَقَالَ : لَا . فَقَتَلَهُ . فَكَمَلَ بِهِ مِائَةً . ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَدَلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ . فَقَالَ : إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ . فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . وَمَنْ يَحْوُلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضٍ كَذَا وَكَذَا . فَإِنَّ بِهَا أَنْسَاءً يَعْبُدُونَ اللَّهَ فَأَعْبُدِ اللَّهَ مَعَهُمْ . وَلَا تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضٌ سَوَاءٌ . فَانْطَلِقْ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ . فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ . فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ : جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ . وَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ : إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ . فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ . فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ . فَقَالَ : فَيَسُئُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ . فَإِلَى أَيِّهِمَا كَانَ أَذْنِي ، فَهُوَ لَهُ . فَعَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَذْنِي إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَحَبَسَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ))

ความว่ “ก่อนหน้านี้ได้มีชายผู้หนึ่งเขาได้ฆ่าคนตายไป 99 ศพเขาได้ถามหาผู้ที่มีความรู้ที่สุดในพื้นแผ่นดินนี้ แล้วมีคนบอกถึงนักบวชคนหนึ่ง เขาจึงไปหานักบวชผู้นั้น แล้วถามว่ “คนที่ฆ่าคนตาย 99 ศพเขาสามารถเตาบะฮุได้หรือไม่ ?” นักบวชผู้นั้นตอบว่ “ไม่ได้” ดังนั้นเขาจึงได้มานักบวชนั้นเป็นศพที่ร่อย หลังจากนั้นเขาได้ถามหาผู้ที่มีความรู้ที่สุดในพื้นแผ่นดินนี้ แล้วมีคนบอกถึงนักปราชญ์คนหนึ่ง เขาจึงไปหาแล้วถามว่ “คนที่ฆ่าคนตาย 100 ศพเขาสามารถเตาบะฮุได้หรือไม่ ?” นักปราชญ์ผู้นั้นตอบว่ “ได้ซิ ใครละจะขวางระหว่างท่านกับการเตาบะฮุ ขอให้ท่านไปยังดินแดนนั้น ๆ ซิ (คือ บอกชื่อเมืองแห่งหนึ่งให้) แท้จริงที่นั่นมีผู้คนที่เคารพอบิาคะฮุต่ออัลลอฮ์ แล้วขอให้ท่านเคารพอบิาคะฮุอัลลอฮ์ ร่วมกับพวกเขา แล้วอย่ากลับมายังดินแดนของท่าน เพราะว่ามันเป็นดินแดนแห่งความชั่วร้าย ” ดังนั้น ชายผู้นั้นจึงได้ออกเดินทางไปจนกระทั่งมาถึงครึ่งทาง มะลาอิกะฮุแห่งความตายก็ได้มาหาเขา (คือได้เอาชีวิตเขาไป) หลังจากนั้น มะลาอิกะฮุแห่งความเมตตาและมะลาอิกะฮุ

แห่งการลงทัณฑ์ก็ได้โต้แย้งกันเกี่ยวกับตัวเขา มะลาอิกะฮ์แห่งความเมตตาได้กล่าวว่า “เขาได้กลับเนื้อกลับตัว ด้วยหัวใจที่เข้าหาอัลลอฮ์ ﷻ ” ส่วนมะลาอิกะฮ์แห่งการลงทัณฑ์ได้กล่าวว่า “เขาไม่เคยได้ทำดีใด ๆ เลย” จากนั้นได้มีมะลาอิกะฮ์ท่านหนึ่งที่ปรากฏกายในรูปของมนุษย์ ดังนั้น พวกเขาได้ขอให้มะลาอิกะฮ์ท่านนี้ช่วยตัดสิน มะลาอิกะฮ์ท่านนี้จึงกล่าวว่า “จงวัดระยะทางระหว่างดินแดนทั้งสองดินแดนไหนที่ใกล้กว่า เขาก็เป็นของดินแดนนั้น ” ดังนั้นพวกเขาจึงได้วัดดู ก็พบว่าชายที่เสียชีวิตนั้นอยู่ใกล้ดินแดนที่เขาต้องการไปมากกว่า ดังนั้น มะลาอิกะฮ์ แห่งความเมตตาจึงเอาเขาไป”

(รายงานโดยมุสลิม)

ดังนั้นการปลูกฝังอศลามด้วยวิธีการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน มีความสำคัญต่อการปลูกฝังอศลามแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก ซึ่งเราจะเห็นได้จากการสร้างบรรยากาศการศรัทธาของ อิสลาม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชาวอาหรับในอดีต ที่มีแต่ความป่าเถื่อนและโหดร้าย ให้กลายเป็นสังคมที่มีความสันติ และความสงบสุข ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมอย่างเป็นขั้นตอน และใช้ความต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนแปลงหัวใจของพวกเขาก็เกิดความรัก และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ศรัทธาด้วยกัน ภายใต้หลักการศรัทธาที่เหนียวแน่น

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมรอบตัว ที่ดีมีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน แสดงให้เห็นว่าการ ที่นักเรียนอยู่ร่วมกับผู้ ปกครอง และการคลุกคลีกับสังคมไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน ครู เพื่อนฝูง และชุมชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน โรงเรียนจะต้องจัดตั้งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดี เช่น จัดอาคารสถานที่เรียนให้มีความสะอาด น่าอยู่ และเป็นระเบียบเรียบร้อย มีต้นไม้ร่มเย็น สดชื่น มีสิ่งต่างๆ ที่นักเรียนเห็นเป็นสิ่งดี มีคติข้อคิดเตือนใจ เช่น ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรมติดตามต้นไม้ นักเรียนก็จะซึมซับในสิ่งดีๆ ฝังลึกไว้ในจิตใจ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน และยิ่งไปกว่านั้นผู้บริหารสถานศึกษา ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ว่าจะในด้านการปฏิบัติงาน ด้านการปฏิบัติตน และด้านการปฏิบัติต่อบุคคล เพื่อให้ให้นักเรียนได้ซึมซับ คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

สรุป องค์ประกอบในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และพ่อแม่ผู้ปกครองและการเอาใจใส่ต่อพัฒนาการการเจริญเติบโตของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางด้านร่างกาย จิตใจ ความคิด ความรู้สึก การรับรู้ และการแสดงออก ส่วนแบบอย่างที่ดีก็ตามคุณลักษณะที่ดีงามของท่านเราะฮูล ﷺ

2. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา 6 ด้าน มีรายละเอียดในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

2.1. การกำหนดนโยบาย

การทำงานในระบบญะมาอะฮ์ถือเป็นการทำงานในรูปองค์กรอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยความเป็นเอกภาพของคนในกลุ่ม (วะห์ดะฮ์) การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ (ตออะฮ์) รวมทั้งการปฏิบัติตามระเบียบวินัยของกลุ่มอย่างเคร่งครัด โดยที่คนในกลุ่มทั้งหมดมีเป้าหมายในการทำงานเหมือนกัน

การทำงานในระบบญะมาอะฮ์นี้ จำเป็น (วาญิบ) เหนือมุสลิมทุกคน เพราะมุสลิมคือผู้ดำรงชีวิตอยู่โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การทำความดีเพื่อให้อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์) ทรงพอพระทัย เรียกว่าเป็นการอิบาดะฮ์ ซึ่งในการบรรลุสู่เป้าหมายนี้ มุสลิมทุกคนจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เรียกกลุ่มก้อนนี้ว่า “ญะมาอะฮ์” หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นประชาคมมุสลิมนั่นเอง

ที่บอกว่าจำเป็น เพราะองค์อัลลอฮ์พระผู้เป็นเจ้า ได้ทรงบัญญัติไว้ใน อัลกุรอาน ซูรอฮ์ อาล อิมรอน อายะฮ์ที่ 103 ว่า

{واعصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا ... الآية} آل عمران : 103

“จงยึดมั่นอยู่กับสายเชือกแห่งอัลลอฮ์อย่างพร้อมเพรียงกันเถิด และจงอย่าแตกแยกแบ่งฝ่าย...”

(อาลิอิมรอน: 103)

เราสามารถพิจารณาหาเหตุผลที่ทรงบัญญัติเช่นนั้นได้ อย่างน้อยก็คือระบบญะมาอะฮ์ย่อมช่วยให้เกิดความเข้มแข็งได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคนในระบบ บนี้จะช่วยเติมเต็มจุดอ่อนต่าง ๆ ของกันและกันได้ ต้องไม่ลืมว่าคนเราแต่ละคนได้รับพรจากอัลลอฮ์ (มาฮิบะฮ์) ไม่เหมือนกัน ในขณะที่มีความถนัดด้านหนึ่ง แต่ก็มีจุดอ่อนอีกด้านหนึ่งทุกคนไป ความเป็นญะมาอะฮ์จะช่วยเสริมเติมเต็มจุดอ่อนเหล่านี้ได้ ขณะที่ความแตกแยกจะทำให้จุดอ่อนทั้งหลายยิ่งแผ่ขยายมากขึ้น

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน . 2546 : 563) ได้อธิบายคำว่า “นโยบาย” หมายถึง หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีเอกภาพ ในการจัดการศึกษากำหนดให้มีกระทรวง ึงเดียวรับผิดชอบดูแล การศึกษาทุกระดับและทุกประเภท โดยกำหนดหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับมีหน้าที่ การกำหนด นโยบาย แผน มาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งติดตามตรวจสอบประเมินผลการจัด

การศึกษา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2543 : 34) สมนึก ธาตุทอง (2548 : 221) กล่าวถึง ในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ดังนี้ คือ

1. การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน
3. นิเทศและติดตามผล
4. ประเมินและรายงานผล

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2541: 23-24) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้บริหารในการพิจารณาใช้ทรัพยากรทางการศึกษา และมีการกำหนดนโยบาย ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนโยบาย และแผนของสถานศึกษา ซึ่งสามารถแปลออกเป็นกิจกรรมต่างๆ การจัดทำแผนของสถานศึกษาขึ้น

2. กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ กำหนดงบประมาณที่ต้องใช้จัดลำดับความสำคัญ ทำกิจกรรมใดก่อน-หลัง

3. การแสวงหาทรัพยากรการหางบประมาณหรืออุปกรณ์เพื่อดำเนินกิจกรรมที่สำคัญของสถานศึกษา เช่นเงินบริจาค เงินอื่นๆ

4. การจัดสรรทรัพยากรการกำหนดเกณฑ์จัดสรรการลำดับโครงการการจัดสรรตามความพร้อม

5. การใช้ทรัพยากร ควรมีขั้นตอนในการดำเนินงาน และควบคุม

6. การประเมินการใช้ คำนึงถึงประสิทธิผล ความเพียงพอ

รุ่ง แก้วแดง (2545: 315) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนานโยบายดังนี้

1. การจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบนโยบายส่วนกลาง
2. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกิจ
3. การจัดทำเอกสารนโยบาย
4. การนำเสนอนโยบาย

การกำหนดนโยบายระดับสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ . 2541 : 24) ได้กำหนดในมาตรา 77 ความว่า “รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรม และจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการและพนักงาน หรือลูกจ้างอื่นของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ ” สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 164) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับนโยบาย ดังนี้ คือ โรงเรียนต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนออกมาเพื่อเป็นบรรทัดฐาน ในการดำเนินงานกิจกรรมทางจริยธรรมทุก รูปแบบที่จัดขึ้นใน

โรงเรียนการกำหนดนโยบายผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบเนื่องจาก การบริหารต้องมีผู้นำที่ต้องนำในทุกด้านจึงควรประมวลจากหลักการ และแนวคิดมาปรับปรุงแล้วกำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

1. ให้ครูและบุคลากรทุกคนปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ
2. ให้ครูนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นร่วมกับชุมชน
3. ให้ครูเวรมีโอกาสอบรมหน้าเสาธงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมทุกเช้าก่อนเข้าเรียน
4. ให้ครูยกย่องความดีของนักเรียนหรือให้รางวัลสม่าเสมอ
5. ให้ครูประพฤติเป็นแบบอย่างตลอดเวลา
6. ให้มีการติดตามผลนักเรียนทั้งความรู้การปฏิบัติเป็นการเก็บข้อมูลประเมินผลส่วนหนึ่ง เชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาพูดคุยพบปะกับนักเรียนบ่อยครั้ง

7. การไปเยี่ยมบ้านเป็นหน้าที่ของครูทุกคน ต้องรู้จักบ้านนักเรียน
  8. การกำหนดระเบียบโรงเรียนจากทุกส่วนของบุคลากร ให้ทุกคนมีส่วนร่วม
  9. การกำหนดกิจกรรมนักเรียนให้มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมทุกกิจกรรม
  10. การสร้างวิสัยทัศน์เพื่องานอนาคตต้องมองสภาพด้านคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
  11. การจัดการเรียนการสอนควรกำหนดเป้าหมายสร้างคนดี
- แคมเบลล์ และคณะ (อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม, 2545: 125) กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ได้แก่

1. พัฒนาเป้าหมายและนโยบายของสถานศึกษา
2. พัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
3. สร้างและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายในสถานศึกษาในการนำโปรแกรมหรือแผนปฏิบัติงาน

4. จัดหาและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนับสนุนและปฏิบัติตามแผนและโปรแกรมต่างๆ
5. เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน
6. ประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานทั้งในด้านกระบวนการและ

ผลผลิต

สรุป นโยบายเป็นวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการที่จะดำเนินงานในสถานศึกษา การพัฒนานโยบายจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องดำเนินการ โดยอาศัยความร่วมมือจากครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องเพื่องานในสถานศึกษาจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

2.2. การประพฤติเป็นแบบอย่าง

แบบอย่างเป็นสภาพของบุคลิกของคน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความแตกต่างของแต่ละบุคคล ผู้พบเห็นจะสามารถเลียนแบบได้ถ้าพอใจ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดีเด็กจะเห็นและนำไปเป็นแบบอย่างได้ดีมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากระยะเวลาที่ครูอยู่กับนักเรียนมากกว่าคนอื่นๆ ยกเว้นครอบครัวที่บ้าน การสอนคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเด็กจึงใช้วิธีการให้ดูเป็นแบบอย่างเป็นวิธีหนึ่ง สุภรณ์ สภางษ์ (2544: 22) กล่าวถึง การสอนคุณธรรม จริยธรรมตรงๆจึงไม่ได้ผลเท่ากับการอบรมบ่มเพาะไปในวิถีชีวิตและการทำงานการสั่งสมก่านิยมและความดีงาม จะต้องเกิดจากการเข้าถึงความจริงในเรื่องนั้น คนจะรับผิดชอบได้จะต้องเกิดจากการฝึกฝนใน การทำงานให้มีความรับผิดชอบ ผู้ใหญ่ต้องสอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น คือผู้ใหญ่ตัวอย่าง เสริมวิทย์ สุขเมธี (2531: 295) กล่าวถึงพื้นฐานทางจริยธรรม ที่บุคคลจะพัฒนาทางจริยธรรมได้ ย่อมมีความพร้อมทางจิตใจเป็นเบื้องต้นเสียก่อนดังนี้

1. ความเฉลียวฉลาดบุคคลที่มีความสนใจรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วนและถูกต้องแล้วนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่น เรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ และเรียนรู้เรื่องของสังคมได้อย่างถูกต้อง

2. สุขภาพจิตดี เป็นบุคคลที่ไม่ค่อยวิตกกังวลมากนัก รู้จักปรับตัว สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

3. มีประสบการณ์ทางสังคมกว้างขวาง รู้จักและเข้าใจสภาพความเป็นอยู่และปัญหาความต้องการของบุคคลอื่น เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคีเอาใจเขามาใส่ใจเราได้อย่างถูกต้อง

ภารกิจราชการสวัสดิการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2548: 364) กล่าวถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะเป็นข้าราชการต้อง ปฏิบัติราชการให้บรรลุเป้าหมาย โดยให้ข้าราชการดำเนินภารกิจราชการ ดังนี้ คือ

1. เกิดประโยชน์สุขของประชาชน
2. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
3. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
4. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติเกินความจำเป็น
5. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์

6. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองตามความต้องการ

7. มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ นิตยา วีระพันธ์ (2536: 41) ได้กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีงาม ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และควรสร้างควม มอบอุ้นเป็นกันเอง และที่สำคัญจัด

สภาพแวดล้อมให้น่าอยู่จัดวิชาพิเศษเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาดจัดกิจกรรมส่งเสริมสภาพแวดล้อม ส่งเสริมหลักสูตร ทางดนตรี ศิลปะ และกิจกรรมวิทยาศาสตร์ให้นักเรียนเกิดความประทับใจ และดึงดูดความสนใจ ฝึกเรื่องเหตุผล และความคิดที่ถูกต้อง

นัยนา ทองศรีเกตุ (2544: 56) กล่าวถึงครูหรือผู้บริหารมีหน้าที่สอนแต่ต้องทำตัวเองเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย โดยกล่าวว่า ครูช่วยสอนความเข้มแข็ง ด้านจริยธรรม และเสริมลักษณะนิสัยส่วนตัวของนักเรียนไม่ใช่สอนโดยบรรยายเกี่ยวกับกฎเกณฑ์อย่างเดียว แต่ การเป็นตัวอย่างที่ดีเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของครูที่มีคุณภาพสูง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549: 119) กำหนดหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตนตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 ข้อ 12 ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลจะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน
3. มุ่งพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงาน ได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
5. พัฒนาและนวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
6. ปฏิบัติงานขององค์กร โดยเน้นผลถาวร
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
9. ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
10. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
11. เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ
12. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

จันทราณี สงวนนาม (2545: 137) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา ที่พึงประสงค์ได้แก่

1. เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีในการบริหารและการจัดการศึกษา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองคน ครองตน ครองงานและยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ
2. เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีภาวะผู้นำผู้ตามที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีวุฒิภาวะทางอารมณ์มีความคิดเป็นประชาธิปไตย และมีการทำงานเป็นทีม

3. เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารการศึกษาได้แก่ความรู้ทั่วไปในการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการศึกษา และความรู้เฉพาะตำแหน่งตามภารกิจของสถานศึกษา

4. เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสร้างคามมุ่งหวังในอนาคต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแนวทางพัฒนาการศึกษา

สรุป การประพฤตินี้เป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

2.3. การอบรมสั่งสอน

อัลกุรอานได้ชี้แนะแก่บรรดาพ่อแม่และครูอาจารย์ ในเรื่องการอบรมสั่งสอนลูกหลาน โดยให้เห็นถึงความสำคัญของการให้การศึกษาหรือการอบรมสั่งสอนลูกหลาน ด้วยการยกตัวอย่างประวัติการอบรมลูกหลานของบุคคลในยุคต่าง เพื่อเป็นบทเรียน และเป็นแบบอย่างที่ดีที่ต้องคำนึงถึง

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي (يوسف : 111)

ความว่า : โดยแน่นอนยิ่ง ในเรื่องราวของพวกเขา เป็นบทเรียนสำหรับบรรดาผู้มีสติปัญญา (สุเราะห์ ยูซุฟ आयัตที่ 111)

ในสุเราะห์ ลุกมาน आयัตที่ 13-19 อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ (13) وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا طُغْيَانًا كَبِيرًا وَعَلَىٰ الْوَالِدِ الْإِحْسَانُ وَالْإِحْسَانُ لِلْوَالِدَيْنِ إِحْسَانٌ حَسَنًا مَّا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (14) وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (15) يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ لَئِيمٌ غَفِيرٌ (16) يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (17) وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (18) وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُدْ مِنَ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ (19)

ความว่า : 13. และจงรำลึกเมื่อลูกหลานได้กล่าวแก่บุตรของเขา โดยสั่งสอนเขาว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าได้ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮฺ ﷻ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นความผิดอย่างมหันต์ โดยแน่นอน 14. และเราได้สั่งการแก่นุญญ์เกี่ยวกับบิดา มารดาของเขา โดยที่มารดาของเขาได้อุ้มครรภ์เขาอ่อนเปลี้ยลงครั้งแล้วครั้งเล่า และการหย่านมของเขาในระยะเวลาสองปี เจ้าจงขอบคุณข้าและบิดา มารดาของเจ้า ยังเรานั้นคือการกลับไป 15. และถ้าเขาทั้งสองบังคับเจ้าให้ตั้งภาคีต่อข้า โดยที่เจ้าไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น เจ้าอย่าได้เชื่อฟังเขาทั้งสอง และจงอยู่กับเขาทั้งสองในโลกนี้ด้วยการทำความดี และจงปฏิบัติตามทางของผู้ที่กลับไปสู่ข้า แล้วข้าคือหนทางกลับของพวกเจ้า และ(ในวันนั้น)ข้าจะบอกแก่พวกเจ้าในสิ่งที่พวกเจ้าได้กระทำไว้ 16. “โอ้ลูกเอ๋ย แท้จริง (หากว่าความผิคนั้น) มันจะหนักเท่าเมล็ดผักกักเมล็ดหนึ่ง มันจะซ่อนอยู่ในหิน หรืออยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลาย หรืออยู่ในแผ่นดิน อัลลอฮฺ ﷻ ก็จะทรงนำมันออกมา แท้จริง อัลลอฮฺ ﷻ เป็นผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงรอบรู้อยิ่ง” 17. “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้ให้กระทำความดี และจงห้ามปรามการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า เพราะมันคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่น มั่นคง” 18. “และเจ้าอย่าหันหน้าของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่างยะโส และอย่าเดินไปตามแผ่นดินอย่างไร้รพยาท แท้จริง อัลลอฮฺ ﷻ มิทรงชอบทุกผู้หยิ่งจองหอง และผู้คู้โวโอ้อวด” 19. “และเจ้าจงก้าวเท้าของเจ้าพอประมาณ และจงลดเสียงของเจ้าลง แท้จริง เสียงที่น่าเกลียดยิ่งคือเสียง(ร้อง) ของลา”

การอบรมสั่งสอนของครอบครัวและโรงเรียนนั้น เป็นบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคล และหน้าที่ของผู้เป็นครูพึงสังวรตลอดเวลา คือ จะต้องส่งเสริมให้กำลังใจของตนเอง ในการที่จะอบรมสั่งสอนเด็กเสมอทุกคน ย่อมจะต้อง อบรมสั่งสอนลูกในหนทางที่ อัลลอฮฺ ﷻ ชอบและโปรดปราน หน้าที่ของผู้ที่เป็นพ่อ ผู้ที่เป็นแม่ ไม่ใช่เฉพาะการให้อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย แต่ยังเป็นที่จะต้องปลูกฝังการศรัทธาที่เที่ยงตรง หวังไกลจากการตั้งภาคี และงมงาย อื่นๆ และส่งเสริมให้พ่อแม่ส่งเสริมลูกให้เป็นคนดี การกระทำความดีของลูกนั้น มันจะมีประโยชน์ต่อผู้ที่เป็นพ่อแม่ หลังจากที่เขาทั้งสองเสียชีวิตแล้ว

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวไว้ว่า

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

เมื่อมนุษย์คนหนึ่งตายไป การกระทำความดีของเขายุติลง (คือเขาไม่สามารถทำความดีต่อไปได้อีก เว้นแต่) ความดีของเขาจะเพิ่มมาได้ ด้วยกับ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. จากการบริจาคทาน ที่ผลของมันยังคงยั่งยืนอยู่ เช่นการบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน สร้างอาคารละหมาด หรืออื่นๆที่ยังคงประโยชน์
2. และความรู้ที่ยังประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง
3. และบรรดาลูกๆที่ได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดี โดยที่ลูกๆเหล่านี้ขอออาอุให้แก่เขา และเขาทำความดี แล้วอิดาอะห์ให้กับพ่อแม่ของเขา (รายงานโดยมุสลิม)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้สอนวิธีปฏิบัติและมารยาทการอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข โดยใช้ตัวอย่างการสอนลูกของลูกมาน อัลฮาгим และในอายัตที่กล่าวมาข้างบนนั้นพอที่จะสรุปเนื้อหาสำคัญๆในการอบรมสั่งสอนลูก หรืออาจกล่าวได้ว่าสาระสำคัญของเนื้อการศึ กษาที่พ่อแม่หรือครูบาอาจารย์ควรสั่งสอนลูกหลานหรือลูกศิษย์ คือ

1. สอนเรื่องความเป็นเอกะของพระเจ้า ไม่ต้องภาคีคือเชื่อว่าพระเจ้ามีหลายองค์หรือมีผู้ที่ช่วยเหลือพระองค์ เพราะการตั้งภาคีนั้นนับเป็นการสร้างความอยุติธรรมอย่างใหญ่หลวง เพราะต้นไม้จอมปลวก หรือรูปปั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใดๆในการกำหนดสถานะของมนุษย์หรือความเป็นไปของโลก ดังนั้นการที่เชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นมีส่วนในการทำให้เป็น โดยการไปกราบ บูชา จึงเป็นการกระทำผิดที่
2. ให้สำนึกในบุญคุณที่อัลลอฮ์ได้สร้างเรามา และบิดามารดาที่ให้กำเนิดและเลี้ยงเรามาให้มีชีวิตได้จนถึงทุกวันนี้
3. ถ้าบิดา มารดา สอนให้เราตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ หรือสอนให้เรากระทำในสิ่งที่เป็นปฎิภัยกับศาสนาของอัลลอฮ์ ก็ไม่ต้องเชื่อฟังหรือปฏิบัติตาม
4. จงทำตามผู้ที่เป็นประจักษ์แล้วว่าเขาคือคนดี และปฏิบัติตามที่อัลลอฮ์ต้องการ
5. จงนึกเสมอว่า ชีวิตบนโลกนี้ มีเพียงชั่วคราวเท่านั้น และท้ายที่สุดทุกคนจะต้องกลับไปหาอัลลอฮ์ ในวันนี้ใครได้กระทำอะไร อัลลอฮ์จะแจ้งพฤติกรรมของเขาไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้
6. ความผิดใดๆ ไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กเท่าอนุของโมเลกุล อัลลอฮ์ก็ทรงรู้และจะนำมาซึ่งในวันกิยามะฮ์ เพื่อตัดสินความดีความชอบหรือการลงโทษแก่ผู้กระทำ
7. จงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดๆ ก็ละการละหมาดไม่ได้ เพราะการละหมาดจะนำเราสู่การกระทำดีและหลีกเลี่ยงจากการกระทำชั่ว
8. จงชักชวนในการทำดี และห้ามปรามผู้ทำชั่ว แต่ถ้าไม่สามารถห้ามปรามด้วยกำลังได้ (กล่าวเป็นอันตรายแก่ตัวเอง) ก็ต้องห้ามด้วยคำพูด แต่ถ้าไม่สามารถห้ามด้วยคำพูดได้อีก ก็จงห้ามด้วยใจ ในใจเราน่าจะอยู่เสมอว่า สิ่งนั้นมันไม่ดี แต่การห้ามด้วยใจนั้น นับเป็นการกระทำของผู้ที่อิมานที่อ่อนแอที่สุด

9.เมื่อประสบสิ่งใดขัดขวางการกระทำดีของเรา หรือได้รับการโต้ตอบอย่างร้ายๆ ก็ให้อดทน จงรู้ไว้ด้วยการอดทนนั้นเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่

10.สุดท้ายอัลลอฮ์สอนเรื่องมารยาทการอยู่ในสังคม เช่น

เวลาคุยกับใครแล้วต้องไม่หันข้างให้

เวลาเดินอย่างเดินอย่างคนไอ้อวด จองหอง

อย่าส่งเสียงดัง เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 1-2) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ว่า “ เห็นคุณค่าของตัวเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์” สถานศึกษาจึงต้องกำหนดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ เพื่อความเหมาะสมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง กิจกรรมในการเรียนการสอนเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรม และเกิดการเรียนรู้จากการกระทำกิจกรรมนั้น ซึ่งผลให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาได้แนวทางสร้างสรรค์ความรู้ให้เกิดกับผู้เรียนโดยมีการบูรณาการ เรื่องคุณธรรมจริยธรรมในทุกชั้นตอน เพื่อเกิดนิสัยที่ดีงามแก่ผู้เรียนอันที่จะเป็นทรัพยากรบุคคลของชาติในอนาคตและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และสถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกให้ปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกกระบวนการศึกษา การยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ไม่ขัดแย้งหรือชี้หน้า ไปทางอื่น ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นการกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้สถานศึกษาจัดการสอนและบรรลุตามมาตรฐานหลักสูตร ประกอบ ด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม จัดเนื้อหาสาระทางด้านคุณธรรมจริยธรรมไว้ในกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดมาตรฐาน เพื่อให้สถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาขึ้นมาเอง และกรรมการสถานศึกษาเห็นชอบ ดังนี้ คือ ยึดมั่นในศีลธรรมการกระทำ ความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามี

บทบาทในการดำเนินการ ในมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในข้อที่ 6 ได้กำหนดไว้ ดังนี้ คือ “จัดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดกับผู้เรียน” (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549 : 37)

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา(2543: 9) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนจริยศึกษา ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย ดังนี้ คือ

1.1 ให้มีคุณธรรม ให้เข้าใจ ให้รู้สัจคม ครอบครัวและประเทศชาติ

1.2 ด้านบุคลิกภาพ เข้าคุณค่าคุณธรรม จริยธรรมการปฏิบัติ ความรู้สึก ฟึกคิดฟึกการประพฤติในชีวิตประจำวัน

1.3 ด้านอุปนิสัย เข้าใจความสำคัญของความดี เปลี่ยนแปลงความเชื่อมีการฝึกฝน ให้เคยชินจนเป็นนิสัย

1.4 ด้านพฤติกรรม ปฏิบัติสุจริต เข้าใจคุณธรรม คุณคนได้ เป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิต

2. หลักการสอน

2.1 สอดแทรกธรรมะทุกบทเรียน

2.2 ให้เหมาะกับวัย

2.3 ระดับประถม เน้นการปฏิบัติ เจตคติ ความรู้

2.4 ระดับมัธยม เน้นเจตคติ ความรู้ ปฏิบัติ

2.5 ระดับมัธยมปลาย เน้นความรู้ ปฏิบัติหาความรู้เองได้เพิ่มเติมหาความรู้เป็นวิทยาศาสตร์สอนคุณธรรมในลักษณะบวก

3. การสร้างความเข้าใจในกิจกรรม ดำเนินการดังนี้ วิธีสอน การบรรยาย การสอนสติสัมปชัญญะ อภิปรายแทรกเนื้อหา ให้นักเรียนสรุป แบ่งกลุ่มกิจกรรม การสอนบทบาทสมมติ การสอนสืบสวนสอบสวนการโต้วาที (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2546 : 07) กระบวนการเรียนการสอนพอสรุปได้ว่า การเรียนรู้เกิดจากผลการทำ งานอย่างหนัก ต้องรู้จักนำไปใช้ ต้องอาศัยวินัยด้วย นั่นคือ ครูผู้สอนต้องให้ผู้เรียนมีวินัยอยู่ในกรอบวินัย พยายามศึกษาหาความรู้อย่างหนัก การจัดการเรียนการสอนต้องมีการดำเนินการควบคุมด้านวินัยเป็นอันดับแรก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องเกี่ยวเนื่องสร้างวินัยในตนเอง แนวคิดในการให้ความรู้กับเด็กโดยคำนึงถึงลักษณะการเรียนรู้แบบใหม่คือมีวิธีการสอนเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดแบบการสร้างสรรค้ความรู้ (Constructivism) มีแนวคิดไว้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาโครงสร้างความรู้ภายในบุคคลและรับรู้สิ่งต่างๆรอบตัว (ทิสนา เขมณี. 2542 : 9-10) โดยการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดังนี้ คือ

1. เปลี่ยนด้านความรู้ความเข้าใจ

2. เปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์

3. เปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติ

ตะวัน สาดแสง (2548: 38) กล่าวถึงการเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการและเป็นธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง และผลการเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลง 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านอารมณ์ทัศนคติ ด้านการปฏิบัติมีการเปลี่ยนด้านการทำงานที่พัฒนาได้ดีขึ้น

หลักการจัดกิจกรรมและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ (2545: 13-32) มีลักษณะดังนี้

1. การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.1 ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

1.2 ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

2. มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ เน้นความรู้ ความสัมพันธ์กับสังคม

2.1 ความรู้ด้านทักษะ ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

2.2 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และยุคอื่นๆ

2.3 ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ ภาษาไทย

2.4 ความรู้การประกอบอาชีพ

3. กระบวนการเรียนรู้

3.1 จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด ความแตกต่างของแต่ละบุคคล

3.2 ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ประยุกต์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3.3 จัดกิจกรรมโดยประสบการณ์จริงปฏิบัติจริงคิดเป็นทำ เป็น และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3.4 ให้มีการผสมผสานความรู้กับคุณธรรมค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

3.6 ผู้เรียนผู้สอนเรียนรู้พร้อมกันจากสื่อการสอน และแหล่งประสบการณ์ต่างๆ

3.7 การเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานทุกส่วน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อร่วมการจัดพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4. การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้

4.1 รัฐส่งเสริมการดำเนินงานจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ

4.2 ให้กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต ตลอดจนการศึกษาต่อ

4.3 ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

4.4 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆมีลักษณะที่หลากหลายเหมาะสมทุกระดับโดยพัฒนาคุณภาพคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

4.5 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยชุมชนมีโอกาสจัดการเลือกสรรภูมิปัญญา วิทยาการ เพื่อชุมชน

4.6 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน

5. การประเมินผลใช้วิธีหลากหลายในการประเมินผู้เรียนเพื่อเรียนรู้ต่อใช้กระบวนการวิจัยเพื่อ

การประเมินพัฒนาหลายรูปแบบ มุ่งประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อรับการประเมินภายนอกตามกำหนดสรุป ด้านการอบรมสั่งสอนเป็นการจัดการเรียนการสอนปกติในทุกสาระวิชาที่ต้องเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีการวางแผนการสอน เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีการจัดประสบการณ์จริงส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการโดยใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ที่รวดเร็วยิ่งขึ้นทุกกระบวนการควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการสอนมีการประเมินผลในหลายรูปแบบเป็นการประเมินที่มีการสังเกตการปฏิบัติจริงเป็นหลัก

2.4 การจัดกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมนักเรียนเป็นการจัดการสอนที่เสริมความรู้ให้เกิดกับผู้เรียนในทุกด้าน เช่น ทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ปัจจุบันกิจกรรมนักเรียนก็คือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั่นเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการเพื่อให้เด็กทุกคนได้ร่วมกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมนั้นเป็นแก่นแท้ ของความเป็น ผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีการปฏิบัติดีการประพฤติดีประพฤติชอบ ความนึกคิดที่ดี ครูผู้สอนมีการส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในตัวผู้เรียนทุกสถานศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว เน้นด้านการให้ผู้เรียนเป็นผู้ทำ เอง

สถานศึกษาต้องสอนหรือมีจัดกิจกรรมที่มีการปฏิบัติการฝึกทางจริง ฝึกร่วมกันเป็นสำคัญที่เรียกว่า “การจัดกิจกรรมนักเรียน” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 6)

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ (2545: 1-3) ได้จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดแนวการจัดการศึกษาโดยยึดหลักการว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพโดยการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกัน แก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กอปรกับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดผลดี และผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนยิ่งขึ้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี และมีความสุข และได้ กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมในกลุ่มสาระต่างๆ ทุกกลุ่มวิชา เพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นมีหลักการและรายละเอียด ดังต่อไปนี้ คือ

กำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรม ที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เป็นผู้มีศีลธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำ ประโยชน์เพื่อสังคมซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

1. หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีหลักการดังต่อไปนี้ คือ

1.1 มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

1.2 จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน

1.3 บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน

1.4 ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงอย่างต่อเนื่อง

1.5 จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะกิจกรรม

1.6 มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา

1.7 ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูที่ปรึกษา ถือเป็นพี่ที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย

1.8 ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

1.9 มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

2. แนวการจัดกิจกรรม

2.1 จัดเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระต่างๆ 8 กลุ่มสาระ

2.2 จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติของเด็กชุมชน เช่น ชุมนุมต่างๆ

2.3 การจัดเพื่อปลูกฝังจิตสำนึก เช่น ทำประโยชน์ต่อสังคม เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

2.4 การบริการต่างๆ เช่น สหกรณ์ พยาบาล บริการห้องสมุดและอื่นๆ

3. กิจกรรมที่ควรจัดในสถานศึกษา

3.1 กิจกรรมสร้างความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตัวเอง การวิเคราะห์ประเมินตนเอง ขอมรับผู้อื่น การพัฒนาตนเอง สร้างสิ่งดีงาม

3.2 กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีความสุข เป็นคนดี มีปัญญา

3.3 กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต ให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการรู้จักตัวเอง การแสวงหาและการใช้ข้อมูล การคิด ตัดสินใจ การแก้ปัญหา การวางแผนการจัดการ การมีวิสัยทัศน์กล้าเสี่ยงอย่างมีเป้าหมาย คุณธรรม การสื่อสาร และอื่นๆ

3.4 กิจกรรมบริการแนะแนวและให้คำปรึกษา มุ่งส่งเสริมให้รัก การทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น

3.5 กิจกรรมส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนให้มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการวางแผน การศึกษา เทคนิคการเรียนที่ดี

3.6 กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยรักการทำงาน สร้างตัวเองให้มีความเพียรพยายาม มีความภาคภูมิใจ

3.7 กิจกรรมฉลาดกินฉลาดใช้ พัฒนาการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจเลือกบริโภค

3.8 กิจกรรมศิลปินนักอ่าน พัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงร้อยแก้ว คำกลอน ตามความสนใจ

3.9 กิจกรรมเพื่อนที่แสนดี การช่วยเหลือเพื่อซึ่งกันและกัน ให้ผู้อื่นมีความสามารถพัฒนาตนเอง

3.10 กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม

3.11 กิจกรรมพิทักษ์ป่าอนุรักษ์จัดการอกระเบียบร่วมกันคิดและร่วมกันรักษา

3.12 กิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน สร้างเสริมทักษะในการช่วยเหลือมีความเมตตา กรุณา บาเพ็ญประโยชน์อยู่ร่วมกันได้ สำหรับกิจกรรมที่ทุกแห่งต้องจัดได้แก่ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน

จันทรานี สงวนนาม (2545: 153) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มิได้ขึ้นอยู่กับเฉพาะการสอนในห้องเรียนเท่านั้น กิจกรรมหลักสูตรเป็นวิธีช่วยพัฒนาคุณลักษณะ และนิสัยใจคอผู้เรียนเป็นคนดี มีศีลธรรมมีความเสียสละมีความซื่อสัตย์มีความเมตตา กรุณา รักใคร่ กลมเกลียว สมัคสมาน สามัคคีและมีวินัย มีภาวะเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี กิจกรรมต่างๆ ได้แก่

1. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
2. กิจกรรมอาหารกลางวัน
3. กิจกรรมสหกรณ์
4. กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
5. กิจกรรมแนะแนวทางการศึกษา
6. กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
7. กิจกรรมสุขภาพและพลานามัยและกีฬา
8. กิจกรรมห้องสมุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 33) หลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ โดยให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะกิจกรรมที่เสริมทุกวิชาในหลักสูตรการศึกษา วิธีทำแผนการจัดการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยให้สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน การดำเนินการเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนและกำหนดตามบริบทของสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรม ดังต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์ความรู้จากสาระการเรียนรู้ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทาประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น

4. จัดกิจกรรมประเภทบริการต่างๆฝึกการทำงานเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

5. การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบโดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์การประเมินผ่าน ช่วงชั้นอีกด้วย

เสริมวิทย์ สุขเมธี (2531: 6) ให้ความคิดเห็นว่าการนักเรียนมีจุดหมาย เพื่อพัฒนาให้นักเรียน เจริญงอกงามทุกด้านสถานศึกษาควรให้ความช่วยเหลือทุกวิถีทางที่จะให้บรรลุตามเป้าหมายตาม โอกาสที่นักเรียนควรจะได้รับ จึงได้กำหนดให้จัดงานด้านกิจการนักเรียนอย่างจริงจัง และถือเป็นงานที่ ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาโดยกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ 3 ประการ

1. มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนนักศึกษา
2. มุ่งช่วยแก้ปัญหาอันจะเกิดแก่นักเรียนนักศึกษา
3. มุ่งช่วยป้องกันปัญหาที่จะเกิดแก่นักเรียนนักศึกษา

หลักในการดำเนินการกิจกรรมนักเรียน มุฮัมหมัด เบ็ญญู (2546 : 61) ได้สรุปผลจากการศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา ได้เสนอแนะว่า กิจการนักเรียนควรเปิดโอกาสให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดระบบและติดตาม การใช้งบประมาณที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ควร เผยแพร่ข่าวสารของโรงเรียนต่อชุมชน และองค์กรภายนอกให้มากขึ้น ควรจัดหาข้อมูลสารสนเทศ ควร จัดทำเอกสารคู่มือปฏิบัติงานด้านต่างๆ ให้ชัดเจน ควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนในการจัดระบบ งบประมาณ ตามความต้องการของบุคลากร ควรสรรหาบุคลากรทำหน้าที่การเงินและบัญชีโดยเฉพาะ

พรสวรรค์ เลิศวิทยาวิวัฒน์ (2541 : 100) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อ การบริหารงาน กิจการนักเรียนของโรงเรียนแสงทอง จังหวัดสงขลา ได้สรุปข้อเสนอแนะ ดังนี้ การพัฒนาครูผู้เกี่ยวข้อง กับการดำเนินกิจกรรมต่างๆเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงาน เพิ่มบุคลากร ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการนักเรียน จัดอบรมครูที่ปรึกษากิจกรรมเปิดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ชมรมส่งเสริม ความสนใจ ทักษะความสามารถและความถนัดของนักเรียนปรับปรุงห้องแนะแนว ให้มีสัดส่วน เพียงพอกับการให้บริการ จัดป้ายนิเทศประชาสัมพันธ์ จัดคณะกรรมการนักเรียนและมีมาตรการ ควบคุมความประพฤติของนักเรียนหมั่นกำกับ ดูแลความประพฤตินักเรียนอย่างสม่ำเสมอ จัดอุปกรณ์ ส่งเสริมงานพัฒนามัยให้เพียงพอ บริการตรวจสุขภาพ จัดควบคุม การให้บริการ จาน้ำอาหาร น้ำดื่ม และถูกหลักโภชนาการ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2545: 54-57) ได้เสนอแนะ การส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนเป็นการรักษาและ ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนอาจเลือกใช้วิธี ดังต่อไปนี้

1. การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม จัดกิจกรรมริเริ่มสร้างสรรค์ การวิจัยและการอบรมทาง
จริยธรรม

2. การส่งเสริมและสนับสนุนการให้งบประมาณ ยกย่องเชิดชูผู้ทำงานดีเด่น

3. การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ใช้สื่อประกอบการประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ

4. การจัดบริการทางวัฒนธรรม เช่นการบริการห้องสมุด การแสดงนิทรรศการ การสาธิต

5. การอนุรักษ์ ทำนุบำรุง และฟื้นฟูวัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งโบราณ

6. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม การรักษา การเผยแพร่ประวัติศาสตร์

7. การเสริมสร้างความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเยี่ยมซึ่งกันและกัน

8. การดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมเสริมความรู้ให้ประชาชน
เรียนรู้และมีส่วนร่วม

9. การปรับปรุงวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน การปรับปรุงที่อาศัยการพัฒนาหมู่บ้าน

10. การรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ให้มีกิจกรรม การรักษาดี ศาสน์ กษัตริย์

11. การชำระไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรมการสร้างมาตรฐานคุณธรรม การ
ป้องกันการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านภาษา

กิจกรรมนักเรียนเป็นงานบริหารกิจการต่างๆเพื่อการ ส่งเสริมสาระ การเรียนรู้ให้มีการปลูกฝัง
คุณธรรม จริยธรรม พัฒนาบุคลิกภาพ การสร้างประสบการณ์ในการทำงาน ในกิจกรรมต่างๆให้
นักเรียนคิดเองทำเองครุคอยให้คำปรึกษาเป็นหลักเพื่อให้นักเรียน มีความสมบูรณ์ทั้ง ด้านสติปัญญา
ร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ และควรคำนึงถึงหลักการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. การปลูกฝังคุณธรรมให้กับผู้เรียน ความกล้าแสดงความคิด

2. การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีในประวัติความเป็นมาของสถานศึกษา เช่นยกย่อง
เชิดชูศิษย์เก่าที่มีการสร้างชื่อเสียงช่วยเหลือการศึกษา

3. การสร้างความเป็นเอกลักษณ์ และจุดเด่น สถานศึกษา

4. การสร้างจุดศูนย์รวมจิตใจ ของบุคลากรในสถานศึกษา เช่น อนุสรณ์ของผู้ให้กำเนิดหรือสิ่ง
ที่ระลึกประจำสถาบัน

5. การสร้างระบบพี่ปกครองน้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลซึ่งกันและกัน เป็นรุ่นพี่รุ่นน้อง ผู้อาวุโส

6. การสร้างความรักผู้สอน ให้ศรัทธาและภาคภูมิใจในสถาน ศึกษา การจัดชมรมปฐมนิเทศ
ปัจฉิมนิเทศ การจัดกีฬา

7. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ลงมือปฏิบัติเอง ยึดแบบแผนประเพณี สื่อสารกันเอง ให้มีการปฏิบัติ
อย่างต่อเนื่อง

สรุป การจัดการกิจกรรมนักเรียน เป็นการบริหารงานเพื่อส่งเสริมสาระการเรียนรู้ เพื่อ ปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ การสร้างประสบการณ์ในการทำงานในกิจกรรมต่างๆ ใน ฐานะที่เป็นผู้บริหารก็จะต้องให้การสนับสนุนเพื่อให้ นักเรียน มีความสมบูรณ์ทั้ง ด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ

2.5.การจัดอาคารสถานที่

การส่งเสริมด้านอาคารสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหาร คือ การประชุมวางแผนปรึกษาหารือ บุคลากรในการพัฒนาอาคารสถานที่ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสรร หางงบประมาณเพื่อมาพัฒนาโรงเรียน จัดให้มีห้องเรียนและห้องพิเศษเพื่อสะดวกต่อการปฏิบัติกิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จัดสวนหย่อมเพื่อให้ร่มเงา และให้ความร่มรื่น มีมุมส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์ในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น

สถานที่ศึกษาเป็นที่เรียนรู้ที่เด็กใช้เวลายาวนานที่สุดในแต่ละวันรองจากการอยู่ที่บ้านจริง สถานศึกษาที่ดีมีอาคารสถานที่มีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ก็มีอิทธิ พลต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะของ เด็กทั้งในด้านร่างกายและสภาพจิต คุณธรรมสุนทรีย์ สภาพบุคลิกลักษณะ และนิสัยใจคอ ความสามารถ ในการใฝ่รู้และใฝ่เรียน การจัดการสถานที่ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องกระทำ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 ก: 33)

ความสำคัญของสภาพแวดล้อม คือ อิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยเฉพาะเด็ก กำลังอยู่ในช่วงอายุแห่งการเรียนรู้ และการซึมซับคุณลักษณะต่างๆ จากการมองหรือการสังเกต

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

(وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَرْجُو نَبَأَهُ بِأُذُنِ رَبِّهِ وَالَّذِي حَبِطَ لَا يَرْجُو إِلَّا نَكَدًا) (الأعراف: 58)

ความว่า“และเมืองที่ดีนั้น (มีดีนดี) ผลิตผลของมันจะงอกออกมาด้วยอนุมัติ แห่งพระเจ้า และเมืองที่ไม่ดีนั้น ผลิตผลของมันจะไม่ออกนอกจากในสภาพ แกร็น” (อัลอะอูรอฟ: 58)

นอกจากนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างบุ คคลที่อยู่ท่ามกลาง สภาพแวดล้อมที่ดีและสภาพแวดล้อมที่เสื่อมเสียว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ตามที่ท่าน อิบิ บุร ดะฮ์ บิน อิบิ มุซา ได้รายงานจากบิดาของท่าน กล่าวว่า

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوِّءِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْمِسْكِ وَكَبِيرِ الْحَدَادِ لَا يَغْدَمُكَ مِنْ صَاحِبِ الْمِسْكِ إِمَّا تَشْتَرِيهِ أَوْ تَجِدُ رِيحَهُ وَكَبِيرُ الْحَدَادِ يُحْرِقُ بَدَنَكَ أَوْ تُؤَبِّكَ أَوْ تَجِدُ مِنْهُ رِيحًا خَبِيثَةً))

ความว่า “เปรียบเพื่อนที่ดี และเพื่อนที่เลว ดังเช่น คนขายน้ำหอม กับช่างตีเหล็ก คนขายน้ำหอมจะไม่ก่อผลเสียใดแก่ท่าน บางที่ท่านจะซื้อน้ำหอม หรือ ท่านจะได้กลิ่นหอมจากเขา และช่างตีเหล็กที่ร่างกายของท่านอาจจะถูกไฟเผาไหม้ หรือเสื้อผ้าของท่าน หรือท่านจะได้กลิ่นที่เหม็นจากเขา” (รายงานโดยบุคอรีและมุสลิม)

ดังนั้นการปลูกฝังอ็คลากด้วยวิธีการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน มีความสำคัญต่อการปลูกฝังอ็คลากแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก ซึ่งเราจะเห็นได้จากการสร้างบรรยากาศการศึกษาของ อิสลาม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชาวอาหรับในอดีต ที่มีแต่ความป่าเถื่อนและโหดร้าย ให้กลายเป็นสังคมที่มีความสันติ และความสงบสุข ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมอย่างเป็นขั้นตอน และใช้ความต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนแปลงหัวใจของพวกเขาให้เกิดความรัก และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ศรัทธาด้วยกัน ภายใต้หลักการศรัทธาที่เหนียวแน่น

จาก ความสำคัญของสภาพแวดล้อมรอบตัว ที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน แสดงให้เห็นว่าการ ที่นักเรียนอยู่ร่วมกับผู้ปกครอง และการคลุกคลีกับสังคมไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน ครู เพื่อนฝูง และชุมชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่คิงามและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน โรงเรียนจะต้องจัดตั้งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดี เช่น จัดอาคารสถานที่เรียนให้มีความสะอาดน่าอยู่ และเป็นระเบียบเรียบร้อย มีต้นไม้ร่มเย็น สดชื่น มีสิ่งต่างๆ ที่นักเรียนเห็นเป็นสิ่งดี มีคติข้อคิดเตือนใจ เช่น ป้ายคำขวัญ ป้ายคติธรรม ติดตามต้นไม้ นักเรียนก็จะซึมซับในสิ่งดีๆ ฝังลึกไว้ในจิตใจ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน และยิ่งไปกว่านั้นผู้บริหารสถานศึกษา ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ว่าจะในด้านการปฏิบัติงาน ด้านการปฏิบัติตน และด้านการปฏิบัติ ต่อบุคคล เพื่อให้ให้นักเรียนได้ซึมซับ คุณธรรม จริยธรรมที่คิงาม ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

สรุปการจัดอาคารสถานที่เป็นการบริหารงานที่ส่งเสริมการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมของนักเรียนในโรงเรียนและยังเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนอีกด้วย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องกระทำ

2.6. การสัมพันธ์ชุมชน

โรงเรียนโดยทั่วไปจะตั้งอยู่ในชุมชนจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และกันอยู่เสมอ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความใกล้ชิดกับชุมชนและมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมตามความมุ่งหมายและนโยบายของโรงเรียน ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาให้กับโรงเรียน ขอบข่ายงานด้านนี้ประกอบด้วย การศึกษา รายละเอียดของชุมชน ออกเยี่ยมชุมชน มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนให้ชุมชนได้ทราบ จัดบริการให้การศึกษาแก่ชุมชน และมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหารต้องสนับสนุนและร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ทั้งวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม หรือเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มาใช้สถานที่ในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่างๆ หรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นกรรมการร่วมจัดงานและดำเนินงานในกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น (ธิดาจิตต์ ทองขาว, 2548)

อิสลามกำหนดอย่างชัดเจนว่า ความมั่นคง ตำแหน่ง ชาติตระกูล หรือสถานะทางสังคมมิได้เป็นเหตุผลหรือเส้นแบ่งที่จะสร้างความรู้สึกขิงยะโส หรือความเหนือกว่า ผู้อื่นทว่าในอิสลามนั้น ผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ถูกเชื่อมภายใต้ภราดรภาพเดียวกัน มีหะดีษบทหนึ่งกล่าวว่า : ผู้ปกครองที่ดีที่สุดของพวกท่านคือผู้ที่พวกท่านรักพวกเขา แล้วพวกเขาก็รักพวกท่าน คือผู้ที่พวกท่านให้เกียรติพวกเขา แล้วพวกเขาก็ให้เกียรติพวกท่าน ผู้ปกครองที่เลวที่สุดของพวกท่านคือผู้ที่พวกท่านรังเกียจพวกเขา แล้วพวกเขาก็ต่อว่าพวกท่าน (รายงานโดย มุสลิม)

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

ความว่า : แท้จริงมวลผู้ศรัทธาย่อมเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงใกล้ชิดในระหว่างพี่น้องสองฝ่ายของพวกเจ้า และพวกเจ้าจงยำเกรงพระองค์อัลลอฮ์ เพื่อพวกเจ้าจะได้รับความสะดวก (ซูเราะฮ์ อัล-หุญรอต โองการที่ 10)

ท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า :

ความว่า : แท้จริงผู้ศรัทธากับผู้ศรัทธานั้นเปรียบเสมือนตัวอาคาร ที่แต่ละส่วนต่างยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน และพร้อมกันนั้นท่านก็ได้ประสานนิ้วมือ (รายงานโดยบุคคอรีย์)

มนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้แม้จะแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภูมิภาคประเทศ เผ่าพันธุ์ สีผิว ภาษา และอื่น ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา ความเป็นภราดรภาพต่อกันเพื่อสรรสร้างสังคมแห่งความสงบ และสันติสุข ความปลอดภัยให้แก่ปกคลุมโลกใบนี้ ความแตกต่างทางชาติ

พันธ์และคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วนั้นมิใช่เป็นเส้นแบ่งคุณค่าและความหมายแห่งความเป็นมนุษย์แต่ทุกคนพึงได้รับสิทธิ์แห่งความสันติสุขโดยเท่าเทียมกัน พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงแจ้งให้มนุษย์ทุกคนทราบถึงเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของพวกเขาว่ามาจากอาดัม และฮาวา ผู้เป็นบิดาและมารดาคนแรกของมวลมนุษยชาติ โดยที่พระองค์ทรงบันดาลมนุษย์จากน้ำอสุจิที่พีกตัวในมดลูก เพื่อเป็นจุดนัดพบแห่งความมีสัมพันธ์ภาพอันแน่นแฟ้น ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ในพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอานว่า

ความว่า : โอ้มวลมนุษย์ แท้จริงเราได้บังเกิดพวกเจ้ามาจากชายหนึ่งและหญิงหนึ่ง และบันดาลพวกเจ้าให้แตกเป็นเผ่าพันธุ์และเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อพวกเจ้าจะทำความรู้จักซึ่งกันและกัน แท้จริงผู้มีการเกียรติที่สุดในหมู่พวกเจ้า ณ องค์อัลลอฮฺ ﷻ คือผู้มีความยำเกรงที่สุดในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ ทรงรอบรู้อย่าง ทรงตระหนักรู้ยิ่ง (ซูเราะฮ์ อัล-หุญรอด โองการที่ 13)

ดังนั้นการทำความรู้จักซึ่งกันและกันคือพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร หรือสังคมนั้นๆ อันเป็นศูนย์รวมแห่งสังคมซึ่งยื่นยื่นถึงสถานภาพที่บริบูรณ์ระหว่างมนุษย์กับองค์พระผู้อภิบาลของเขา และระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้

บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ตามภาระหน้าที่การบริหารงานในโรงเรียนของผู้บริหารทั้ง 6 ด้าน นั้น ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากในการที่จะพัฒนา สนับสนุนปรับปรุงในการบริหารจัดการตามภาระงาน ทั้ง 6 ด้าน และเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการสอนจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์และผลดีต่อตัวผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ และเพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม มีศักยภาพที่ดีเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ซึ่งจะได้เป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคง ตลอดจนสามารถทำนุ บำรุง จรรโลงศาสนา

สรุปผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากในการที่จะพัฒนา สนับสนุนปรับปรุงในการบริหาร โดยเฉพาะเรื่องการสัมพันธ์ชุมชน จึงเป็นความจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความใกล้ชิดกับชุมชนและความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมตามความมุ่งหมายและนโยบายของโรงเรียน เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการสอนจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์และผลดีต่อตัวผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ และเพื่อให้เยาวชนเหล่านั้นเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม มีศักยภาพที่ดีเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ซึ่งจะได้เป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคง ตลอดจนสามารถทำนุ บำรุง จรรโลงศาสนา ต่อไป

3.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัยที่มีขอบข่ายที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงกัน ดังนี้

เจริญ มาเรื่อง (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามขนาดโรงเรียนและระยะเวลาของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองระยอง จำนวน 265 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 43 ข้อ สถิติที่ใช้ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวผลการวิจัยพบว่า 1. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับมาก 2. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) 3. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามระยะเวลาของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนปัจจุบันไม่แตกต่างกัน

ชูชาติ สามารถกุลการ (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารนักศึกษามหาวิทยาลัยในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่า บทบาทของผู้บริหารนักศึกษามหาวิทยาลัยในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการเป็นแบบอย่างและด้านการจัดสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมาก และส่วนด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการจัดกิจกรรมและด้านการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

เพ็ชรรัตน์ อิมินกุล (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขต ดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าการปฏิบัติตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเรียงตามระดับดังนี้ ด้านวินัยความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม และด้านความประหยัด

มนัส สานานะอะ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ใน 4 ด้าน คือ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการประพฤติเป็นแบบอย่าง ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตทุกด้านอยู่ในระดับมาก

วีระ เพ็ญศรี (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำแนกตามขนาดของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพนัสนิคม จำนวน 325 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 36 ข้อ สถิติที่ใช้ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการอบรมสั่งสอนอยู่ในระดับปานกลาง 2. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีบทบาทการบริหารในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนด้านการอบรมสั่งสอนแตกต่างกับผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีบทบาทมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ส่วนผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางและผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมนึก เรืองศรี (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดอกเขต 1 ใน 4 ด้าน คือ ด้านการวางกลยุทธ์บริหารจัดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้านการปฏิรูประบบสนับสนุนประสิทธิภาพงาน ด้านการสอน การพัฒนาครูและบุคลากรด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการบริหารกิจกรรมสำหรับผู้เรียนอย่างมีระบบ อยู่ในระดับมาก

สมบูรณ์ บุญเชิด (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาภาคบังคับในอำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ได้ศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ใน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี และด้านความมีน้ำใจ พบว่ามีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่ส่งเสริมมากในลำดับแรกได้แก่ ด้านส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสุข รองลงมาคือ ด้านความ

ขยัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับด้านความซื่อสัตย์และด้านความสามัคคี ค่าเฉลี่ยระดับ บมากในลำดับสุดท้ายคือ ส่งเสริมด้านความประหยัด

อารี จำปาทอง (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ของผู้บริหารในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมใน 4 ด้าน คือ การกำหนดนโยบาย การจัดสภาพแวดล้อม การนิเทศการสอน และการจัดกิจกรรมนักเรียน พบว่า การกำหนดนโยบายมี การดำเนินการระดับมาก แต่การดำเนินการมักไม่ได้ รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และขาดการติดตามผล การจัดสภาพแวดล้อมผู้บริหารและครูยังไม่เป็น ตัวอย่างกับเด็กมากนัก การนิเทศการสอนผู้บริหารไม่มีเวลาพิเศษอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนมีหลักสูตรมากแล้วจึงส่งเสริมได้ไม่เต็มที่

อุไรวรรณ เกียรประคิษฐ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการ ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี โดยรวมและรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็น แบบอย่าง และด้านการสร้างเงื่อนไข

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับบทบาทนั้น จะ ทำการศึกษาควบคู่กับบทบาทที่เป็นเป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่คาดหวัง จะสูงกว่าบทบาทที่เป็นจริงผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในระดับมากเป็น ส่วนใหญ่ การจัดการดำเนินงานโดยบุคลากรในสถานศึกษามีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ของเด็กได้มากที่สุด การเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรม ส่วนใหญ่ในทุกด้านไม่แตกต่างกันและ ผู้บริหารที่มีวุฒิสูง และประสบการณ์สูงมีความสามารถใน การบริหารสูงไปด้วย แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน บุคลากรในสถานศึกษา และสภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารในสถานศึกษา